حکیم بهابادی

▪ هفته‌نامه افق حوزه ▪ ویژه‌نامه کنگره بزرگداشت علامه ملاعبدالله بهابادی یزدی ▪ آبان‌ماه ۱۳۹۴ ▪ ۱۶ صفحه رایگان

توسط دبیرخانه کنگره حکیم بهابادی

تجلیل مقام معظم رهبری از صاحب حاشیه

«در علوم اسلامی، در تفسیر، در ریاضیات، در فقه، در حدیث، شخصیت‌های برجسته‌ای از این منطقه کویری حاصل‌خیزنیروی انسانی، برخاسته‌اند. یزد را دارالعباده گفته‌اند؛ اما اگر یزد را دارالعلم هم بنامیم سخنی به گزافه نگفته‌ایم... مثلاً فرض بفرمایید ملاعبدالله صاحب حاشیه، که مال همین بهاباد شماست استاد شیخ بهایی .معاصربا مقدس اردبیلی. استاد منطق و فلسفه و ریاضیات و صاحب مدارک؛ خیلی نکته اساسی‌ای است. صاحب مدارک می‌دانید در بین فقهای ما .فقهای متأخرین . جزو برجسته‌هاست. استاد علوم عقلی صاحب مدارک، همین ملاعبدالله است و آن‌وقت نکته جالب که حالا الان یادم آمد در مورد زندگی ملاعبدالله عرض بکنم این عالم دینی برخلاف آن‌چه که امروز ممکن است بعضی گوشه کنار تصور کنند، در متن فعالیت‌های سیاسی قرار گرفت و قرار داشت. ایشان معاصر شاه عباس بود. شاه عباس رفت عراق .نجف .زیارت کرد، اوضاع نجف را نابسامان دید، ملاعبدالله را گذاشت متولی آستان مقدس حضرت امیرالمؤمنین(علیه‌الصلوة و السلام). و آن‌وقت وضع آن‌جور بود که آن کسی که رئیس و خزانه‌دار آستان امیرالمؤمنین بود رئیس نجف هم بود. ملاعبدالله صاحب حاشیه حاکم نجف .شاید این‌را اکثراً ندانید .و جالب این است که حکومت در خانواده ملاعبدالله سال‌های متمادی ماند. تا زمان جعفرکاشف‌الغطاء و بعد از ایشان خاندان ملالی (ملاها) حکومت می‌کردند.

بیانات مقام معظم رهبری در جمع فضلا و روحانیون استان یزد در سال ۱۳۸۶

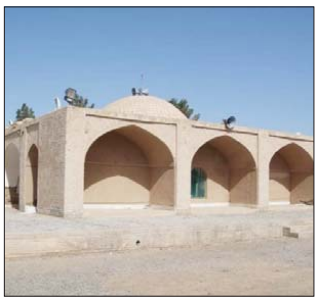
آثار مخطوط ملاعبدالله بهابادی یزدی احیا می‌شود

احیای آثار علمی بزرگان؛ نه‌تنها میزان قدرشناسی ما نسبت به این مفاخر را نشان می‌دهد، بلکه می‌تواند فرهنگ اهمیت دادن به میراث گذشته را نشان داده و بر غنای معارف دینی و علمی روزگار ما نیز بیفزاید. اهمیت این امر تا جایی است که حتی برخی بزرگان مانند آیة‌الله العظمی بروجردی ﷺ با گذشت از چاپ آثار علمی و ارزنده خویش، به احیای آثار گذشتگان می‌پرداختند.

صفحه ٤ ■

حجة‌الاسلام والمسلمین شهرستانی

بزرگداشت مقام علمی و معنوی دانشمندان ساده تلقی نشود

این بزرگان بوده‌اند که معارف دین را به ما رسانده‌اند و به تعبیری «کم ترک السابق للاحق» یا «ما ترک السابق للاحق»؛ یعنی توجه به میراث عظیمی که گذشتگان برای ما بر جای نهاده‌اند. بهره‌برداری مناسب از آن میراث می‌تواند در بهبود وضعیت ما در عرصه‌های مختلف مؤثر باشد.

صفحه ۱۳ ■

سخن آغازین

دیار یزد (دارالعباده) در طول تاریخ محل تربیت و رشد مشایخ و ستاره های بزرگی بوده است که خدمات ارزنده ای به جهان اسلام بالخصوص جهان تشیع ارائه نموده اند. از جمله این شخصیت ها می توان به آخوند ملاعبدالله بهابادی یزدی ﷺ اشاره کرد که در اواخر قرن دهم می زیست. متاسفانه در شرایط فعلی مطالعه نقش تاریخی عالمان تشیع در حوزه تمدنی و بررسی چند و چون پیشرفت علوم اسلامی و کارکرد تمدنی آنان در تاریخ اسلام کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

یکی از سنت های اصیل حوزوی که نقشی اساسی در پیشبرد مطالعات دینی و انتقال تجربیات ارزنده برنسل های بعدی داشت سنت حاشیه نویسی برمتون اصیل و کهن حوزوی بود که علامه بهابادی یزدی ﷺ در این مسیر تبحری خاص داشت، از این رهگذر می توان به حاشیه برتهذیب المنطق تفتازانی ایشان اشاره کرد که بیش از یک قرن جزء متون درسی حوزه های علمیه محسوب می شد. در خصوص جایگاه علمی ایشان می توان به حضور بزرگانی همچون شیخ بهایی ﷺ و تاثیرپذیری حکیم متاله ملاصدرا از اندیشه های فلسفی و منطقی ایشان اشاره کرد.

در اولین ویژه نامه دبیرخانه کنگره به پاس تکریم و بزرگداشت این فقیه منطقی به معرفی اجمالی این بزرگوار و آثار علمی و اندیشه‌های سیاسی اجتماعی می پردازیم. امید است این ویژه نامه، زمینه ارسال مقالات، یاداشت ها و نقطه نظرات اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی را فراهم نماید.

در پایان لازم می دانم از شورای سیاست‌گذاری کنگره علامه بهابادی ﷺ که زمینه و بستر معرفی و تکریم چنین شخصیتی را فراهم آورند، قدردانی نمایم.

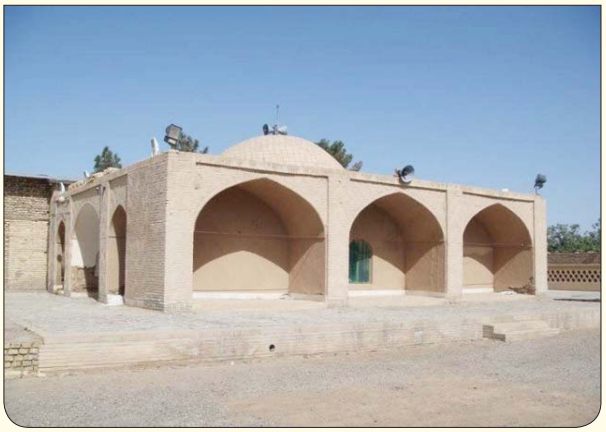
دبیرعلمی کنگره بین‌المللی علامه بهابادی یزدی ﷺ

خادم امیرمؤمنان ﷺ

ای عارف خفته در دل خاک
ای پرزده در سماء و افلاک
نام تو بزیبد این مکان را
علم تو گرفته آسمان را
سرلوحه فخر عالمانی
خورشید منیر آسمانی
ای شهره به حکمت و کرامات
در هند و عراق و روم و شامات
چون کرده تلمذ دوانی
پی برده به راز زندگانی
استاد نوادگان ثانی
دریای علوم هر معانی
هردست‌خطت ز صد گهر به
پند تو ز گنج و سیم و زر به
مشهور علوم عهد خویشی
بگرفته به هرعلوم پیشی
در فقه و اصول شهره دهر
علم تو فزون ز آب یک بحر
سرسلسله در ریاضیاتی
در علم نجوم کائناتی
تو کاتب صد کتاب باشی
کی دیده که شب به خواب باشی
ای همّ و غمت همه عبادت
بسیار حلیم و با سخاوت
بنوشته هزار شرح و تفسیر
با دانش و علم و رأی تدبیر
با درس خودت به شهر شیراز
کردی در علم هرطرف باز
هم شرح به شرح تسترانی
کو هست همیشه جاودانی
خرسند ز نام تو بهاباد
علم تو جهان نموده آباد
بشنیده‌ام این سخن ز رهبر
از خامنه‌ای که هست سرور
کردی به نجف تو حکمرانی
ای کوه سخاوت معانی
دربانی شیرحق نمودی
برعلم و کرامتت فزودی
یک قرن نموده خاندانت
خدمت به امیرمؤمنانت
چون خادم شیر لافتی‌ای
شک نیست که بنده خدایی
چشم و دل مؤمنان به راهت
خوش آمده‌ای به زادگاهت
در موطن خویش جا گرفتی
جا در دل و جان ما گرفتی
از بند و غل جهان رهیدی
در خانه خویش آرمیدی
توفیق دهد خدای سبحان
بر شاعر شعر، پور لقمان
از جود تو بهره‌مند گردد
ایمن دلش از گزند گردد

محمدحسن لقمانی بهابادی

زندگی‌نامه اجمالی صاحب حاشیه

■ تولد و تحصیل

ملانجم‌الدین عبدالله‌بن شهاب‌الدین حسین بهابادی یزدی در اوایل قرن دهم هجری در بهاباد پا به عرصه وجود گذاشت. پدرش شهاب‌الدین از متدینان بهاباد بود که از تمکن مالی خوب و از منزلت و مرتبتی خاص برخوردار بود. (بافقی، محمد مفید، جامع مفیدی، به کوشش ایرج افشار، ج سوم، تهران انتشارات کتابفروشی اسدی، ص۳۳۱) ملاعبدالله بعد از رشد و شکوفایی و تحصیلات مقدماتی پس از چندی اقامت در زادگاه خود، برای فرا گرفتن علوم دینی به شهرهای اسلامی شیراز و اصفهان مسافرت کرد. (حسینی مازندرانی، سیدمصطفی، شرح نفیس حاشیه ملاعبدالله، چاپ چهارم، ج اول، قم کتابفروشی طباطبایی ۱۳۴۳ شمسی) وی در شیراز مقیم مدرسه صدریه منصوریه گشت و به کسب معارف پرداخت. (افندی، میرزا عبدالله، ریاض‌العلماء، ج۳، ص ۱۹۱) ملاعبدالله در عین حالی‌که به فراگیری علوم اشتغال داشت، در مدرسه منصوریه به تدریس نیز مشغول بود و شاگردانی را تربیت کرد. (آخوند ملاعبدالله بهابادی صاحب حاشیه، احمد ترحمی بهابادی، ۱۳۷۴، انتشارات بهاباد) آخوند مدتی را نیز در جوار مرقد مطهر حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام، در نجف اشرف به بحث و تدریس مشغول بود که از ثمرات این اقامت، حاشیه معروف وی بر کتاب تهذیب‌المنطق سعدالدین تفتازانی است.

■ اساتید و شاگردان ملاعبدالله بهابادی یزدی رحمه‌الله

امیر غیاث‌الدین شیرازی و جمال‌الدین شیرازی

از جمله اساتید ملاعبدالله، می‌توان به امیر غیاث الدین منصور شیرازی و جمال‌الدین محمود شیرازی اشاره کرد. وی پس از کسب تحصیل و مهارت فراوان، علامه روزگار خویش گردید. ملاعبدالله سال‌های درازی به تدریس اشتغال داشت و در این دوران، متفکران بسیاری در مکتب درس او تربیت یافتند که از جمله می‌توان به شیخ بهایی، شیخ حسن‌بن زین‌الدین‌بن علی‌بن احمد عاملی ملقب به جمال‌الدین و سیدمحمد ملقب به شمس‌الدین اشاره کرد.

■ اشتباه تاریخ‌نگاران

در بعضی از مراجع، نسبت ملاعبدالله بهابادی، به اشتباه، شهابادی بیان شده است. چنین به نظر می‌رسد که اولین اشتباه در ذکر موطن ملاعبدالله، باعث نقل آن به‌وسیله سایر اصحاب تراجم و تواریخ شده است، در حالی‌که در استان یزد، شهر یا بخشی به نام شهاباد وجود نداشته است و ندارد. (فرهنگ آبادی‌ها دکتر محمدحسین پاپلی یزدی، انتشارات آستان قدس رضوی؛ فرهنگ جغرافیای ایران، انتشارات جغرافیای ستاد ارتش؛ فرهنگ آبادی‌های ایران، نوشته دکتر لطف‌الله مفخم)، بلکه تنها بی‌دقتی در ضبط صحیح نام بهاباد و عدم آشنایی با موقعیت جغرافیایی آن را، می‌توان باعث این سهو دانست. خود ملاعبدالله در بعضی عبارات، خود را به نجم‌بن شهاب موسوم به عبدالله بهابادی معرفی می‌کند. (ریحانة‌الادب، میرزا محمدعلی مدرس،چاپ دوم، ج۶، تبریز چاپخانه شفق، بی‌تا، ص۳۹۰)

■ غروب غم‌انگیز

آخوند ملاعبدالله بهابادی بعد از عمری تلاش و مجاهدت در راه تعلیم و تعلم، سرانجام در سال ۹۸۱ هجری قمری در اواخر حکومت شاه طهماسب صفوی، چشم از جهان فرو بست و به دیار باقی شتافت. (آخوند ملاعبدالله بهابادی صاحب حاشیه، احمد ترحمی، ص۱۰۸). در بهاباد زادگاه آخوند، بقعه‌ای متبرکه وجود دارد که به مزار ملاعبدالله بهابادی یزدی (صاحب حاشیه) مشهور و منسوب است. (یادگارهای یزد/۱۹۵/۱) این بقعه زیارتگاه خاص و عام و مورد توجه اهالی بهاباد و سایر مناطق اطراف می‌باشد. مزار آخوند ملاعبدالله در محدوده‌ای واقع شده که بنابر قولی، سابقاً جزو املاک پدری این عالم شهیر بوده است. (آخوند ملاعبدالله بهابادی (صاحب حاشیه)، احمد ترحمی، ص۱۱۱).

حسن عبدی‌پور

کنگره «ملاعبدالله بهابادی» در قم و بهاباد برگزار می‌شود

دبیر کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی با اشاره به اعلام فراخوان ارائه مقالات این کنگره در سه‌محور اصلی گفت: کنگره آخوند ملاعبدالله بهابادی، سال جاری در قم و بهاباد (زادگاه وی) برگزار خواهد شد.

به گزارش شفقنا، حسن عبدی‌پور با بیان این‌که یزد در طول تاریخ به دارالعباده مشهور شده است، اظهار کرد: این شهر همواره محل تربیت و رشد مشایخ و ستارگان آسمان علم و فقاهت بوده که هریک از آن‌ها خدمات ارزنده‌ای به جهان اسلام به‌ویژه مکتب تشیع داشته‌اند.

او افزود: از جمله این شخصیت‌ها می‌توان به آخوند ملاعبدالله بهابادی یزدی رحمه‌الله اشاره کرد که در اواخر قرن دهم هجری در یزد زندگی می‌کرد.

دبیر کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی با بیان این‌که تکریم فرزانگان حکمت و فقاهت موجب قدردانی از تلاش‌های خالصانه آنان، در تولید، توسعه و توانمندسازی علوم نقلی و عقلی می‌شود، گفت: حقیقت این است که حوزه‌های علمیه در شرایط سخت پیش از انقلاب اسلامی و در روزگاری که از فضاهای مناسب و عاری از دغدغه بهره‌مند نبودند این امکان را هم نداشتند که به استحصال ظرفیت‌های نهفته در تجربه‌های پیشینیان خود اقدام کنند و با فراغ بال به بازخوانی آثار و قابلیت‌های پژوهشی آنان مبادرت ورزند اما در عین حال و در شرایط فعلی نیز، مطالعه نقش تاریخی عالمان تشیع در حوزه تمدنی و بررسی چند و چون پیشرفت علوم اسلامی و کارکرد تمدنی آنان در تاریخ اسلام کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

او ادامه داد: یکی از سنت‌های اصیل حوزوی که نقشی اساسی در پیشبرد مطالعات دینی و انتقال تجربیات ارزنده بر نسل‌های بعدی داشته و دارد، حاشیه‌نویسی بر متون اصیل و کهن حوزوی است که علامه بهابادی یزدی رحمه‌الله در این مسیر تبحری خاص داشت. عبدی‌پور با اشاره به این‌که در این بین می‌توان به حاشیه بر تهذیب‌المنطق تفتازانی اشاره کرد عنوان داشت: این کتاب بیش از یک قرن جزو متون درسی حوزه‌های علمیه محسوب می‌شد.

دبیر کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی خاطرنشان کرد: در مورد جایگاه علمی این عالم وارسته می‌توان به حضور بزرگانی هم‌چون شیخ بهایی در کرسی درس او و تأثیرپذیری حکیم متأله، ملاصدرای شیرازی از اندیشه‌های فلسفی و منطقی ملاعبدالله بهابادی اشاره کرد.

او افزود: در این راستا دبیرخانه بزرگداشت شخصیت علمی و عملی علامه ملاعبدالله بهابادی یزدی رحمه‌الله برآن است تا ابعاد ناشناخته این بزرگ‌مرد عالم تشیع را به علاقه‌مندان به تراث شیعی معرفی کند؛ زیرا بر این عقیده‌ایم که معرفی عالمان فرهیخته، آثار و فواید زیادی به‌خصوص برای نسل جوان فرهیخته دارد.

دبیر کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی ادامه داد: توجه به این نکته هم حایز اهمیت است که بررسی زمینه‌های تاریخی و اجتماعی علامه بهابادی، یکی دیگر از راهکارها برای شناخت و دستیابی به شخصیت ذوابعاد ایشان است تا ادبیات عالمانه‌ای جهت تحلیل و شناخت ابعاد شخصیت ایشان تولید شود.

او تصریح کرد: بر این اساس، فراخوان مقالات کنگره بزرگداشت علامه ملاعبدالله بهابادی یزدی رحمه‌الله در سه محور اساسی صورت گرفت که هریک از این محورها دارای موضوعات جداگانه و مختلفی هستند.

عبدی‌پور با اشاره به محورهای اصلی این کنگره عنوان داشت: «زندگی و شخصیت آخوند ملاعبدالله بهابادی، اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی و تفکرات منطقی و فلسفی ایشان» این سه محور را تشکیل می‌دهند. البته علاوه بر این‌ها، سایر موضوعات مرتبط با ملاعبدالله بهابادی رحمه‌الله پس از بررسی و تأیید در کمیته علمی دبیرخانه پذیرفته می‌شوند.

دبیر کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی خاطرنشان کرد: محققان و پژوهشگران حوزوی و دانشگاهی می‌توانند چکیده مقالات خود را تا ۱۵ آبان و اصل آن را تا پایان آذرماه سال جاری به دبیرخانه کنگره به نشانی قم، میدان شهدا، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، اداره همکاری‌های علمی و پژوهشی یا صندوق پستی: ۳۶۸۸/۳۷۱۸۵ ارسال نمایند.

وی با بیان این‌که وبگاه اینترنتی کنگره بزرگداشت آخوند ملاعبدالله بهابادی به آدرس http://www.molaabdellah.ir هم در دسترس کاربران قرار دارد، گفت: علاقه‌مندان به شرکت در کنگره می‌توانند از طریق تماس با شماره‌های ۰۲۵-۳۷۷۴۴۱۵۱ و ۰۲۵۳۷۷۳۷۷۲۵ و هم‌چنین مکاتبه با آدرس الکترونیکی info@molaabdellah.ir اطلاعات بیشتری کسب کنند.

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵

غنای فرهنگی بهاباد
زادگاه ملاعبدالله بهابادی

■ ملاعبدالله در عصر صفوی

شاهان صفوی بنا به دلایل مختلف دینی و سیاسی و مصالح حکومتی، ضمن احترام و تقدیس علمای دین، از آنان در امور مختلف نظرخواهی می‌کردند. این رفتارها بیشتر برای حفظ موقعیت خویش و به‌منظور برخورداری از حمایت و پشتیبانی جامعه شیعی بود که سردر فرمان عالمان و فقیهان داشتند. از طرف دیگر علما نیز از این موقعیت برای گسترش و نفوذ مکتب تشیع استفاده فراوان بردند؛ به‌طوری که تشیع در این زمان از انزوا خارج شد و با رسمیت یافتن آن، نشر و تبلیغ اندیشه‌های شیعی رواج فراوان یافت و دانشمندان و بزرگانی مانند محقق ثانی و شیخ بهایی و علامه بزرگوار مجلسی، با جهت دادن سیاست‌های دربار صفوی به سمت ترویج و تبلیغ تشیع، خدمات بی‌نظیری را برای اسلام و تشیع به انجام رساندند.

این زمان که یکی از دوران اوج‌گیری تفکر شیعی بوده، ملاعبدالله نیز از جمله عالمانی است که در پرتو رابطه با دربار صفوی، برگسترش تشیع و حل مشکلات شیعیان تلاش‌های فراوانی به ثمر نشاند؛ تا جایی که آخوند از طرف سلاطین صفوی، سمت خزانه‌داری حرم شریف حضرت علی علیه‌السلام را برعهده گرفت.

ملاعبدالله بهابادی از منظر بزرگان

■ سیدعلی خان کبیر

سیدعلی خان مدنی در سلافة‌العصر می‌نویسد:

مرحوم ملاعبدالله، علامه زمان خویش بود و اتقی و ازهد مردم عصر خود و او را غیر از حاشیه آثاری است به نام شرح قواعد در فقه، حاشیه استبصار، شرح شمسیه و...

منبع: علمای بزرگ شیعه از کلینی تا خمینی، م جرفادقانی، قم: انتشارات معارف اسلامی، ۱۳۶۴، ص۱۰۰.

■ شیخ بهایی

شیخ بهایی در حاشیه و تفسیر قاضی درباره ملاعبدالله بهابادی یزدی چنین می‌گوید:

که در خدمت آخوند ملاعبدالله یزدی که صاحب حاشیه بر تهذیب‌المنطق است، تلمذ کرده‌ام. وی، او را وصف به «علامه یزدی» کرده است.

■ ملا امین احمد رازی

ملاامین احمد رازی ساکن هند در تذکره هفت اقلیم که به سال ۱۰۱۰ هجری قمری نگارش یافته است، در شرح احوالات آخوند ملاعبدالله بهابادی، به استادی وی در فقه و فقاهت اشاره کرده و در بیان مرتبت فقهی ایشان در ذیل عنوان «مولاناعبدالله» چنین می‌نویسد:

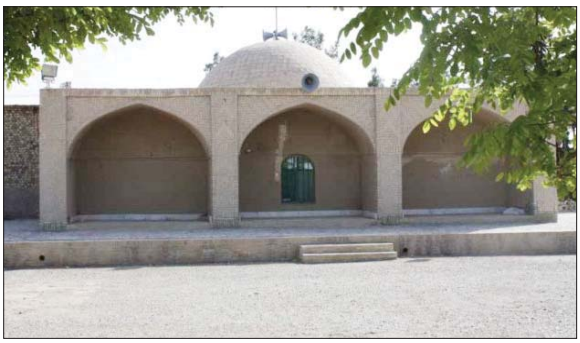
پیوسته به قلم گوهرنگار، نقش تألیف و تصنیف بر لوح روزگار می‌نگاشت و در میدان و افاده، لوای سبقت برامثال و اقران می‌افراشت و مهارتش در فنون علم فقه به غایتی بوده که می‌گفته اگر متوجه بدان علم گردم، به توفیق الله تعالی، برهان و دلایل عقلی بر مسایل فقهی گفته، چنان علم فقه را مدلّل سازم که مجال چون و چرا نماند.

■ استاد شهید مرتضی مطهری رحمه‌الله

«ملاعبدالله یزدی صاحب حاشیه معروف بر منطق‌التهذیب که به حاشیه ملاعبدالله معروف و کتاب درسی طلاب در منطق است. بعضی مدعی شده‌اند که از علوم شرعیه بی‌اطلاع بوده‌است، ولی برعکس، هم فقیه بوده و هم اهل معقول، خصوصاً منطق. در شیراز نزد جمال‌الدین محمود شیرازی و امیر غیاث‌الدین دشتکی تحصیل کرده است. در آخر عمر به عراق رفته و مجاور شده و در همان‌جا در سال ۹۸۱ درگذشته است.» (مطهری، مرتضی، خدمات متقابل ایران و اسلام، ص۵۸۰)

مقام معنوی و علمی ملاعبدالله بهابادی

آخوند ملاعبدالله، از علمای سرآمد عصر خویش می‌باشد که در زهد و تقوا کم‌نظیر بوده است. تعابیری از قبیل علامه زمان، فقیه منطقی، عالم فاضل، اتقی و ازهد عصر خود و شارح متفکر منطق، همگی دال بر علو درجه و شأن و مرتبت علمی و معنوی ایشان است. (آخوند ملاعبدالله بهابادی صاحب حاشیه، احمد ترحمی، ۱۳۷۴، انتشارات بهاباد)

از جمله کرامات آخوند ملاعبدالله یزدی، این‌که وقتی وارد اصفهان شد، چون قدری از شب گذشت، با توجه باطنی، نظری به شهر اصفهان کرد. پس به همراهانش گفت: وسایل ما را جمع کنید تا از این شهر با عجله بیرون رویم؛ زیرا چند هزار بساط شراب می‌بینم که در این شهر چیده شده است که اگر خدای تعالی عذابی نازل کند، ما هم با آن می‌سوزیم. پس همراهانش اسباب و وسایل را برداشتند و ملاعبدالله سوار بر مرکب خویش شد. هنوز بیرون شهر نرسیده بودند که وقت سحر فرا رسید، آخوند دوباره توجه باطنی به شهر اصفهان کرد. پس به همراهانش گفت: برگردید؛ زیرا چندین هزار سجاده را می‌بینم که پهن شده و نماز شب می‌خوانند. این جبران آن را می‌کند. آن‌گاه به منزلی که در شهر داشت، مراجعت کرد. (قصص‌العلما، میرزا محمدتن سلیمان تنکابنی، ص۱۷۴، تهران ۱۳۰۴ هجری قمری)

قصه مذکور حاکی از آن است که اشتغالات اجتماعی و دل‌مشغولی‌های تحصیلی و علمی، ملاعبدالله را از فتوحات معنوی غافل نساخته بود. هر روز که می‌گذشت، شکوفایی اخلاقی و عطر ملکوتی بر شاخسار وجود این فقیه منطقی فرهیخته بیشتر و افزون‌تر می‌گردید. دوری گزیدن از دنیای فانی، موجب آرامش نفس و اطمینان خاطر آن فرزانه والاگوهر شده بود، به‌طوری که رسیدن به قله تکامل و تهذیب نفس برای او آسان شده و ارجمندی شخصیت ملاعبدالله را پدید آورد.

سخنانی که از نفس گرم ملاعبدالله سرچشمه می‌گرفت، نه‌تنها نسخه‌ای کارآمد؛ بلکه به‌عنوان دارویی شفابخش، نورانیتی ویژه با خود داشت.

آخوند ملاعبدالله، در علوم فقه نیز در غایت تبحر و استادی بود، به‌حدی که حقاً گفته است اگر بخواهم، به توفیق خداوندی می‌توانم تمامی مسایل آن را با ادله و براهین عقلی طوری واضح و روشن کنم که ابداً جای رد و مجال و چون و چرا باقی نماند. (ریحانة‌الادب، میرزا محمدعلی مدرس، ج۶، ص۳۹۰)

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

اساتید

■ امیر غیاث‌الدین منصور شیرازی

ملاعبدالله در شیراز نزد عالم وارسته امیر غیاث‌الدین منصور شیرازی صاحب مدرسه معروف منصوریه مشغول به کسب معارف دینی شد. او وحید ایام بود و جلالت علمی ایشان مسلم دوران است. منصور در چهارده سالگی داعیه جدل و مناظره با علامه دوانی را در مطالب علمیه عالی، در خود دید و در بیست سالگی از تحصیل و ضبط علوم فارغ و در سال ۹۳۶ هجری در عهد سلطنت شاه طهماسب (۹۳۰-۹۸۳) به صدارت عظمی نایل و به «صدر صدور ممالک» ملقب و عاقبت در نتیجه پاره‌ای مباحثات علمیه که در محضر سلطان بین او و محقق کرکی وقوع یافته، از صدارت استعفا کرد و به شیراز رفت و در آن‌جا اقامت گزید.

وفات این دانشمند نامی با اختلاف، سال‌های ۹۴۰ و ۹۴۸ و ۹۴۹ هجری قمری در شیراز ذکر شده است. جنازه او در مدرسه منصوریه ـ که خود ریاست آن را بر عهده داشت ـ مدفون است.

منبع: مدرس، میرزا محمدعلی، ریحانة‌الادب/ ۲۵۹/۴

■ جمال‌الدین محمود شیرازی

جمال‌الدین محمود شیرازی از مشاهیر فضل و سرآمد شاگردان امیر غیاث‌الدین منصور شیرازی بود. از احوال او در کتب تاریخی و تراجم به‌طور مستقیم سخنی به میان نیامده است. قدر مسلم آن‌که در حدود سال ۹۶۰ تا ۹۶۵ ه.ق حوزه فلسفی بزرگی در شیراز داشته است و فضلای زیادی چون مرحوم مقدس اردبیلی، ملاعبدالله یزدی صاحب کتاب معروف حاشیه ملاعبدالله، ملاحاجی محمود یزدی، ملامیرزا جان باغنوی، ملاعبدالله شوشتری و... هم‌زمان در این حوزه نزد او درس می‌خوانده‌اند. عبدالواحدبن علی استاد قاضی نورالله شوشتری که خود افتخار شاگردی جمال‌الدین محمود را داشته چنین می‌گوید: در این اثنا خواجه جمال‌الدین محمود بعد از دوازده سال از تبریز به شیراز آمد و قصد او آن بود که در شیراز به طریقه سیدالحکما میرغیاث‌الدین منصور، کرسی نهاده و به افاده مشغول شود و ندای «انی اعلم ما لاتعلمون» به گوش هوش افاضل زمان رساند.

منبع: شوشتری، علاءالملک، فردوس، ص۵۱

شاگردان و تربیت نیروی انسانی میدان علم و عمل

شیخ بهایی

شیخ بهاءالدین محمدبن حسین‌بن عبدالصمد حارثی جبعی عاملی معروف به شیخ بهایی، از نوادگان حارث همدانی یکی از یاران با وفای امیرالمؤمنین است که در سال ۹۵۳ هجری قمری در بعلبک لبنان متولد شد. و دوران کودکی را در جبل عامل، از نواحی شام، در روستایی به نام «جبع» یا «جباع» زیست.

شیخ مدت ۳۰ سال به سیر در شهرها پرداخت و در این مدت از محضر اساتیدی بزرگ بهره‌مند شد و از هر خرمنی خوشه‌ای چید. یکی از اساتید وی، فقیه منطقی، آخوند ملاعبدالله بهابادی یزدی می‌باشد که شیخ بهایی حکمت و کلام و یک قسمت از علم منقول را از ایشان فرا گرفته است. در بعضی از مطالب نیز، شیخ بهایی تصریح کرده که کلیات قانون و دروس دیگر را نزد ملاعبدالله یزدی خوانده است.

سیدمحمد ملقب به شمس‌الدین

سیدمحمدبن علی‌بن حسین‌بن ابی‌الحسن موسوی عاملی جبعی ملقب به شمس‌الدین نزد پدرش سیدنورالدین علی از اعیان علمای جبل‌عامل و سیدعلی صایغ حسینی جزینی ـ که این دو استاد از شاگردان شهید ثانی بودند ـ درس‌های ادبیات عرب، منطق، ریاضی و علوم معقول و فروع را فراگرفت. پس از رحلت سیدعلی صایغ؛ ملاعبدالله یزدی بهابادی به منطقه جبل‌عامل آمد و «صاحب مدارک» و «صاحب معالم» درس‌های منطق، مطول، حاشیه خطایی، حاشیه ملاعبدالله را به همراه کتاب تهذیب منطق از او فراگرفتند. البته علاوه بر این دروس، وی بر آن‌ها فقه و حدیث را نیز تدریس نمود.

سیدمحمد (صاحب مدارك) در سال ۱۰۰۹ هجری قمری در سن ۶۲ سالگی در قریه جبع از جبل عامل لبنان زندگی را بدرود گفت.

فرزند شهید ثانی

شیخ حسن‌بن زین‌الدین‌بن علی‌بن احمد عاملی ملقب به جمال‌الدین، مکنی به ابومنصور عالم فقیه، ادیب، شاعر ماهر و زاهد جلیل‌القدر و عظیم‌الشأن، از اعیان علمای امامیه در اوایل قرن یازدهم هجری است. وی در سال ۹۱۱ قمری در شهرك جبع در جنوب لبنان دیده به جهان گشود. پدر وی شهید ثانی، فردی فاضل و از عالمان با فضیلت جبل عامل بود.

شهید با خواهرزاده خود سیدمحمد (صاحب مدارك) هم‌سن و هم‌درس بود و هر دوی ایشان از محضر مقدس اردبیلی و ملاعبدالله یزدی صاحب حاشیه منطق معروف استفاده کردند.

طرح احیای آثار مخطوط ملاعبدالله بهابادی یزدی

احیای آثار علمی بزرگان؛ نه‌تنها میزان قدرشناسی ما نسبت به این مفاخر را نشان می‌دهد، بلکه می‌تواند فرهنگ اهمیت دادن به میراث گذشته را نشان داده و بر غنای معارف دینی و علمی روزگار ما نیز بیفزاید. اهمیت این امر تا جایی است که حتی برخی بزرگان مانند آیة‌الله العظمی بروجردی ﷺ با گذشت از چاپ آثار علمی و ارزنده خویش، به احیای آثار گذشتگان می‌پرداختند.

با توجه و عنایت به اهمیت موضوع طرح احیای آثار مخطوط ملا عبدالله بهابادی یزدی، کمیته علمی دبیرخانه کنگره بین‌المللی علامه ملاعبدالله بهابادی این طرح را در دستور کار خود قرار داده است.

البته با توجه به این‌که از میان نسخه‌های خطی علامه ملاعبدالله، اثری از تألیفات فقهی و تفسیری ایشان بر جای نمانده است؛ احیای آثار علمی ایشان در سه موضوع «ادبیات، منطق و کلام» تحت عنوان محورهای زیر، مورد توجه کنگره قرار گرفته است.

۱. احیای یک اثر مخطوط جدید غیر از حاشیه معروف ملاعبدالله.

۲. با توجه به این‌که آثار متعددی از مرحوم بهابادی برجای مانده، می‌توان در طرحی کلان و سودمندتر از کارهای سابق، مجموعه کتب و رسایل ایشان را در سه جلد به طبع رساند.

۳. چاپ منقح حاشیه ملاعبدالله کار ارزشمند دیگری است که می‌تواند توسط کنگره صورت پذیرد.

آغاز آزادسازی حریم مقبره «آخوند ملاعبدالله بهابادی»

مقبره آخوند ملاعبدالله که در بهاباد یزد واقع شده، از سوی فرمانداری بهاباد با اختصاص حدود دوازده میلیارد ریال، در دستور کار بازسازی و توسعه قرار گرفته است.

آغاز تدوین کتاب «شناخت‌نامه و زندگی‌نامه ملاعبدالله یزدی مشهور به صاحب حاشیه»

این کتاب زیر نظر مرکز احیای آثار اسلامی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی توسط محقق فرهیخته جناب آقای عباسعلی مردی در دست نگارش است.

محورهای اصلی این کتاب به‌شرح ذیل می‌باشد:

۱. روزشمار؛ این بخش بر اساس تاریخ‌های ذکر شده در کتب تراجم و یا پایان نسخ خطی و تاریخ چاپ آثار صاحب حاشیه است.

۲. زندگی‌نامه:

الف) کودکی و تحصیل

ب) اساتید و مشایخ

ج) شاگردان و راویان

د) آثار قلمی (فهرست‌وار)

۳. جایگاه اجتماعی:

الف) مناصب (خزانه‌داری مشهد امیرالمؤمنین ﷺ)

ب) مدرس و سرپرست مدارس علمیه

۴- آثار مکتوب:

الف) کتاب مستقل

ب) شروح و حواشی

۱- چاپ شده

۲- آثار خطی

۵. روش و متد صاحب حاشیه در نگارش حواشی:

الف) حاشیه‌نویسی

ب) بررسی شیوه نگارش و توجه به متون

۶- ملاعبدالله در آثار پیشینیان:

الف) ملاعبدالله در آثار تراجمی

ب) ملاعبدالله و آثارش در کتاب الذریعه

۷. مأخذشناسی:

الف) منابع مستقل

ب) منابع مشتمل:

۱- عناوین مستقل در منابع مشتمل

۲- ذیل عناوین دیگر در منابع مشتمل

۸. تصاویر:

الف) تصاویری از نسخ خطی

ب) تصاویری از محل و جای‌های منتسب به ملاعبدالله شامل مدرسه، خانه و...

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵

السيرة الذاتية للعلامة الآخوند ملاعبدالله البهابادي اليزدي

الولادة والدراسة

ولد ملا نجم الدين عبد الله بن شهاب الدين حسين البهابادي اليزدي في بداية القرن العاشر للهجرة في مدينة بهاباد كان والده شهاب الدين من متديني مدينة بهاباد وكان يتمتع بمكانة ومقام خاص. [١] تلقى الملا عبد الله الدراسة الابتدائية في مسقط رأسه وبعدها سافر إلى المدن الإسلامية ک شيراز وأصفهان لتلقي العلوم الدينية. [٢] أقام في مدينة شيراز في مدرسة الصدرية المنصورية وتلقى المعارف والعلوم هناك. [٣] فعندما كان ملا عبد الله يتلقى العلوم، قام بالتدريس في المدرسة المنصورية وقام بتربية تلاميذ له. [٤] أقام آخوند لفترة في النجف الاشرف بجوار المرقد المطهر للإمام الأول للشيعة أمير المؤمنين عليه السلام بالتدريس والبحث، ومن ثمرات هذه الإقامة كتابة الحاشية الشهيرة على كتاب تهذيب المنطق لصاحبه سعد الدين التفتازاني.

أساتذة الملا عبدالله البهابادي اليزدي وتلامذته

يمكن الإشارة إذا ما أردنا الحديث عن أساتذة ملا عبد الله إلى أمير غياث الدين منصور الشيرازي وجمال الدين محمود الشيرازي. وبعد تلق العلوم والفنون الكثيرة أصبح علامة دهره. كان الملا عبد الله قد عمل في التدريس لفترة طويلة. في تلك الفترة تربى الكثير من المفكرين في تلك الآونة في مدرسته، ومنهم يمكن الإشارة إلى الشيخ البهائي والشيخ حسن بن زين الدين بن علي بن احمد العاملي الشهير بجمال الدين وسيد محمد الشهير بشمس الدين.

الملا عبد الله والحكومة الصفوية

ان ملوك الصفويين ولأسباب دينية وسياسية مختلفة وبسبب المصالح الحكومية، كانوا يستفسرون علماء الدين في مختلف القضايا فضلا عن احترامهم وتقديسهم. هذا الاحترام والتقديس كان يأتي غالبا للحفاظ على مكانتهم وبغية التمتع بدعمهم ودعم المجتمع الشيعي إذ كان يأتي العلماء والفقهاء على رأس المجتمع. من جهة أخرى كان العلماء يستفيدون من هذه المكانة لنشر المدرسة الشيعية ونفوذها. في الحقيقة إن علاقتهم بملوك الصفوية كان له الدور الذي لا يمكن تجاهله في نشر التشيع ونفوذه إذ خرج التشيع في هذه الفترة من الانطواء والعزلة ومن خلال الاعتراف بالمذهب الشيعي أصبحت الفرصة مؤاتيه لنشر وتبليغ الأفكار الشيعية بشكل كبير. وقدم علماء وكبار منهم المحقق الثاني والشيخ البهائي والعلامة المجلسي الكبير بغية توجيه سياسات البلاط الصفوي نحو نشر الشيعة، خدمات لا مثيل لها للإسلام والتشيع. تولى الآخوند من قبل السلاطين الصفويين منصب رئيس خزانة الحرم الشريف للإمام علي عليه السلام وبعد وفاته تولى أبناءه هذا المنصب.

خطأ المؤرخين

في بعض المراجع كتبت نسبة الملا عبد الله البهابادي خطأ "شهابادي". يبدو أن الخطأ الأول في ذكر موطن الملا عبد الله أدى إلى نقله على يد أصحاب التراجم والتواريخ الآخرين. بينما لم تكن في مدينة يزد ناحية أو مدينة تسمى شهابادا. [٥] يمكن اعتبار السبب في ذكر الاسم الصحيح لبهاباد وعدم المعرفة التاريخية بالمكان هو السبب في هذا الخطأ غير المقصود. إن الملا عبد الله يعرف نفسه في بعض العبارات باسم نجم بن شهاب عبد الله بهابادي. [٦]

النهاية الحزينة

رحل الآخوند الملا عبد الله البهابادي عن الدنيا بعد عمر أفضاه في الجهاد العلمي والسعي في سبيل العلم والتعليم في عام ٩٨١ للهجرة القمرية ونهاية حكومة شاه طهماسب الصفوي. [٧] يوجد في بهاباد مسقط رأس الآخوند مقام متبرك يعرف بمزار الملا عبد الله البهابادي اليزدي رحمه الله صاحب الحاشية الشهيرة والمنسوبة له. [٨] هذه البقعة تعد مزارا للعوام والخواص ومحل اهتمام أهالي بهاباد والمناطق الأطراف الأخرى. تنقل كرامات حول صاحب المزار. إن مقام الآخوند الملا عبد الله يقع في منطقة كانت جزءا من ممتلكات والد هذا العالم الشهير، كما يقال. [٩] ان الدعاء الذي كتبه الآخوند الملا عبد الله في نهاية إحدى الحواشي هو التالي: والحمد لله على توفيق الإتمام والسلام على سيد الأنام وعترته ذي الكرام.

.....

[١] . بافقي، محمد مفيد، جامع مفيدي، به كوشش ايرج افشار، ج سوم، تهران انتشارات كتابفروشي اسدي، ص٣٣١.

[٢] . حسيني مازندراني، سيد مصطفى، شرح نفيس حاشيه ملاعبدالله، چاپ چهارم، ج اول، قم كتابفروشي طباطبايي ١٣٤٣ شمسي

[٣] . افندي، ميرزا عبدالله، رياض العلماء، ج٣، ص ١٩١

[٤] . آخوند ملاعبدالله بهابادي صاحب حاشيه، احمد ترحمي بهابادي، ١٣٧٤، انتشارات بهاباد

[٥] . فرهنگ آباديها دكتر محمد حسين پاپلي يزدي، انتشارات آستان قدس رضوي؛ فرهنگ جغرافياي ايران، انتشارات جغرافياي ستاد ارتش؛ فرهنگ آباديهاي ايران، نوشته دكتر لطف الله مفخم.

[٦] . ريحانة الادب، ميرزا محمد علي مدرس، چاپ دوم، ج ٦، تبريز چاپخانه شفق بي تا، ص ٣٩٠

[٧] . آخوند ملاعبدالله بهابادي صاحب حاشيه، احمد ترحمي، ص ١٠٨

[٨] . يادگارهاي يزد، ج ١، ص ١٩٥

[٩] . آخوند ملاعبدالله بهابادي (صاحب حاشيه)، احمد ترحمي، ص ١١١

حوار مع آية الله امينيان رحمه الله

ممثل محافظة كيلان السابق في مجلس خبراء القيادة

• في مستهل الحوار وأول الأسئلة حبذا لو تحدثتم لنا حول مكانة المنطق في العلوم الحوزوية؟

المنطق في النظرة الأولى هو علم لمن يريد تعلم علم الفلسفة والحكمة، ويعتبر درسا من الضروري تعليمه. بمعنى أنه لو أراد شخص ما أن يتعلم علم الفلسفة، فلا يبقى لديه سبيلا إلا تعلّم المنطق بداية الأمر أفضل الأشكال، فالمنطق لا يعد أمرا ضروريا للفلسفة بل للكثير من العلوم الأخرى وهناك اختلاف في الشدة والضعف، ومن يريد ان يبلغ درجة التعمق في علم مثل الكلام وحتى الفقه، فعليه معرفة المنطق بنفس الدرجة التي يحتاج المنطق، على هذا فان مكانة المنطق في العلوم الحوزوية مكانة آلية لكنها مهمة جدا ومتعالية.

• كيف كان مسيرة التطور بالنسبة للكتب المنطقية قبل وبعد حاشية الملا عبد الله البهابادي اليزدي؟

في الإغريق سابقا كانت هناك مجالات علمية معتبرة وكان أساتذة بارزين في الحوزات ممن تربوا في مدرسة الوحي ومن تلامذة الأنبياء وحتى أشخاص مثل الملا صدرا رحمه الله كانوا يعتقدون بأن الكثير من حكماء مدرسة يونان كانوا من الأنبياء وفي عداد الأنبياء الإلهيين. كما قامت جماعة من المغرضين والشكاكين بإثارة الشبهات، وجعل الناس أي الذين كانوا من الجاهلين أو الجماهير يحتارون في أمرهم، فلم يقوموا بإثارة الشبهات للناس بل للفلاسفة الإلهيين، وملخص القول بأنهم أثاروا الكثير من التوتر، ان عدد من الحكماء الموحدين وبشكل خاص أرسطو قاموا بالعمل وجاءوا بعلم المنطق بغية استفادة الناس وكذلك منح آلية للقضاء على مغالطة المغرضين والملحدين. وبعد انهيار مدرسة اليونان وهجرة حكماء يونان نحو العراق ومصر وإيران، وبعد ظهور الدين الإسلامي المبين، استمر المنطق بمساره التطوري حتى نهاية القرن الرابع، وبعدها بلغ هذا العلم القمة. يعتمد الشيعة الرؤية الواقعية للأئمة الأطهار عليهم السلام تجاه العلوم، لذلك فهي أكثر عقلانية ومنطقية من الفرق والمذاهب الأخرى، ومنذ فترة إعداد المنطق حتى العصور التالية، لعب الشيعة الدور الأبرز في تقوية علم المنطق. يبقى القول صحيحا بان هذا العلم كان له حضوره قبل الإسلام لكن كما قال الإمام الراحل قدس سره فان الحكمة الإلهية والفلسفة الإلهية في عصرنا أصبحت أكثر تطورا من الحكمة الإغريقية إذ يمكن التمييز بين حكمتين وفلسفتين في اليونان والإسلام.

فلو تجاهلنا منطقيات الفارابي وشفاء ابن سينا والآثار الأخرى، فان آثار الخواجة نصير الدين الطوسي والعلامة الحلي في علم المنطق وفيما بعد آثار الملا عبد الله اليزدي والملا هادي السبزواري والشيخ محمد رضا المظفر تبرز نفسها في الساحة وعلينا الحديث عنها.

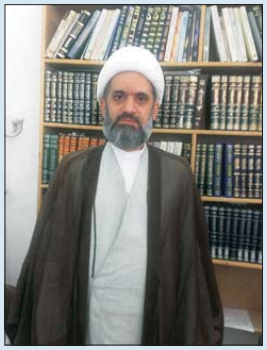
• هل يمكن القول بان منطق المظفر رحمه الله يعد رمزا لمدرسة النجف والحاشية للعلامة اليزدي رمزا لمدرسة شيراز؟

لا يمكن الاعتماد على مثل هذه التصنيفات والتقسيمات، ذلك أننا نشاهد بسبب سمات مختلف المدارس قواسم مشتركة فضلا عن التمايزات، و أن أساس تلك المدارس تتداخل أحيانا، مع أنه بشكل عام المدارس الرئيسية للفلسفة والمعقول في إيران والعراق تندرج تحت المدارس الستة في أصفهان وشيراز وطهران وقم وخراسان والنجف الاشرف، إذ لكل منها سماتها الخاصة بها، وفي جانب الشدة العلمية وضعفها وكمية الطلاب والحكماء وأصحاب المنطق وإنتاج الآثار العلمية تختلف عن الأخرى. لقد اجتازت مدرسة أصفهان ثلاث مراحل، المرحلة الأولى في عصر ابن سينا، والثانية تزامنت مع العصر الذي انتهى بمير داماد والملا صدرا والفترة الثالثة بدأت منذ أوائل العصر القاجاري حتى خمس عقود منصرمة. فخراسان كانت لها فترتين ناصعتين، كانت إحداهما في القرن الأخير، مع أنها حملت الكثير من الصعوبات لأهل المعقول. مدرسة طهران بدأت منذ عصر الملا عبد الله الزنوزي وكانت مدرسة قوية إلى جانب مدرسة أصفهان، ومع أن مدرسة قم أصبحت قوية في القرن المنصرم، لكن مدرسة طهران بقيت مدرسة مهمة دائما. إن مدرسة شيراز أصبحت قوية بعد عصر الخواجة نصير وفي منتصف القرن الحادي عشر مع أن الإخبارية كانت تنتشر في كل مناطق إيران والعتبات، وبوجود الملا صدرا يجب اعتبارها المدرسة القوية حتى ذلك الوقت، غير ان فترة ازدهار مدرسة شيراز كانت القرنين التاسع والعاشر و كتاب الحاشية كان نتيجة تلك الفترة، لكن كما قلت فلا حدود دقيقة بين المدارس و مؤلف الحاشية على الرغم من ترعرعه في مدرسة شيراز، لكنه درس في أصفهان وقام بالتدريس هناك. كتب كتابه في النجف الاشرف، على هذا لا يمكن اعتبار الحاشية نتاجا لمدرسة شيراز تماما، ذلك أنه في الفترة الثانية لم تترك مدرسة أصفهان تأثيرا في أفكار المؤلف وآثاره، غير أنه في الظاهر كانت من سمات مدرسة شيراز هي زيادة الحواشي على الآثار العلمية، ويمكن وضع الحاشية في هذا المجال، أي يمكن القول بالتسامح بانها رمزٌ للمنطق في مدرسة شيراز.

جديدترين اخبار حوزه‌هاى علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوى در خبرگزارى حوزه «حوزه نيوز»
تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمى، فرهنگى، سياسى «افـق حـوزه»
اشتراك: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

حوار مع حجة الإسلام هروي

مسئول القسم الدولي مؤتمر العلامة الملا عبد الله البهابادي اليزدي

• نتقدم بخالص الامتنان لتلبية الدعوة لإجراء الحوار، لو أردنا إلقاء نظرة من المنظار الدولي على المؤتمر ما الفوائد التي تظهر من وراء إقامة مثل تلك المؤتمرات؟

إن تكريم العلماء والمفاخر في كل البلدان فضلا عن أداء القليل من الواجب تجاههم، يؤدي إلى الاهتمام بالعلم والعلماء والمفكرين. بكل سرور في بلدنا الإسلامي هناك الكثير من التوصيات والنصائح حول تربية القوى المتخصصة وخطة الحكومة والنظام تسير في هذا الاتجاه. ذلك أن وجود القوى المتخصصة بما فيه الكفاية يعتبر من أكثر العوامل جوهرية في تحقيق الاستقلال السياسي والاقتصادي والاجتماعي في بلدنا ومن فوائد إقامة المؤتمرات والندوات حول المفاخر والعلماء المسلمين هو بذل الاهتمام بأهمية نشر العلم والتعليم.

• ما هي تلك الجوانب في العلامة الملا عبد الله البهابادي اليزدي التي يمكن أن تصبح أسوة لجيل الشباب في عصرنا الراهن؟

إنه كان من أكبر علماء العالم الشيعي في القرن العاشر، فمع إلقاء نظرة على الوضع السائد على الحوزات العلمية في تلك الآونة والرحلات العملية للعلامة اليزدي رحمه الله فضلا عن جوانب تربية التلاميذ والمقاربة المعنوية والأخلاقية يمكن ان يكون الآخوند نموذجا سلوكيا الطلبة بل للعلماء والمفكرين في الحوزة والجامعة.

القضية الأخرى تعود إلى علاقة العلم والأخلاق في سيرة العلامة الملا عبد الله البها بادي. إن الكرامات التي نقلت عنه تدل على طهارة باطنه وامتلاك عين ترى الغيب. القضية الأخيرة تتجلى في عصر حياته إذ كان يعيش في العهد الصفوي وخلافا لمذهب بعض الأفراد والشخصيات الفكرية، فانه لم يبتعد عن البلاط وعندما اقترح عليه منصب قبل به وقام بإنجازه. لو ألقينا نظرة على تاريخ العصر الصفوي لرأينا بان في تلك الفترة كان البعض يعقد الآمال بإنشاء حكومة تكون مقدمة لظهور منقذ العالم عجل الله تعالى فرجه الشريف، فمن دون شك إن هذه النظرة فضلا عن السعادة الأخروية تجعل الحياة الدنيوية عطرة ومليئة بالبركات.

• حبذا لو تتحدثون عن الأعمال التي قمتم به بصفتكم مسئول الجانب الدولي لمؤتمر الملا عبد الله اليزدي؟

كنا نتوقع نظراً إلى دولية هذا المؤتمر أن يتم إرسال مقالات كثيرة إلى الأمانة العامة للمؤتمر وستحضر شخصيات كثيرة وضيوف أجانب من العراق ولبنان عند إقامة المؤتمر. في يومنا هذا تم جمع الموضوعات الجديدة حول الملا عبد الله ويتم طرحها في المؤتمر. من الأعمال الأخرى التي نريد إنجازها ونأمل خاصة من خلال مساعدة وزارة الشؤون الخارجية ورئاسة قنصلية إيران في مدينة النجف الأشرف أن ترى النور هي قضية توأمة مدينة يزد والنجف الأشرف.

الأساتذة

جمال الدين محمود الشيرازي

إنّ جمال الدين محمود الشيرازي يعتبر من أكبر تلامذة أمير غياث الدين منصور الشيرازي ورائدهم. لم يتم الحديث عن أحواله في الكتب التاريخية والسير الذاتية مباشرة، بالتأكيد إنه كان يمتلك في عام ٩٦٠ أو ٩٦٥ حوزة فلسفية كبيرة في مدينة شيراز. وكان يتلق كبار الفضلاء والعلماء العلم ويدرسون هناك وبالتزامن ومنهم الراحل مقدس الأردبيلي والملا عبد الله اليزدي صاحب كتاب حاشية الملا عبد الله الشهير وعبد الواحد بن علي أستاذ قاضي نور الله ألتستري والملا حاجي محمود اليزدي والملا ميرزا جان الباغنوي والسيد حسين العميدي والملا عبد الله ألتستري وأفضل الدين محمد تركة والملا محمد شريف الأصفهاني رويدشتي والملا آقا جان الشيرواني وشاه أبو محمد الشيرازي. بعد وفاة غياث الدين منصور (٩٤٨) أرسله قاضي جهان الوزير العالم وطالب العلم شاه طهماسب لتعليم ابنه بعد ميرزا أشرف إلى تبريز وبعد عزل قاضي جهان ووفاته عام ٩٦٠ رجع جمال الدين محمود إلى شيراز. يقول عنه عبد الواحد بن علي أستاذ قاضي نور الدين ألتستري الذي كان من جملة تلامذة جمال الدين محمود: في تلك الفترة جاء جمال الدين محمود بعد ١٢ عام من تبريز إلى شيراز وكان يريد أن يراعي طلب العلم لأنه تربى على يد قاضي جهان أحسن تربية وكان يقيم في شيراز على خطى سيد الحكماء ميرغياث الدين منصور مدرسة ويقوم بالتعليم ويرفع نداء "إني أعلم ما لا تعلمون" إلى مسامع أفاضل زمانه.[١]

قد ذكر بأنه في طريق عودة جمال الدين محمود إلى شيراز هجم اللصوص في بوابة أصفهان عليه وعلى أسرته وقتلوا صهره و نهبوا كتبه و مؤلفاته.[٢]

أمير غياث الدين منصور الشيرازي

تلق ملا عبد الله في شيراز عند العالم الكبير أمير غياث الدين منصور الشيرازي صاحب المدرسة الشهيرة بالمنصورية العلوم والمعارف الدينية. إنه كان فريدا بنوعه وكانت عظمته العلمية شهيرة في عصره. و كان يرى في نفسه المقدرة في الجدل والمناقشة والمناظرة مع العلامة الدواني في القضايا العلمية العالية وهو لم يبلغ من العمر إلا ١٤ عاما. انتهى في العشرين من عمره من الدراسة وتعليم العلوم ونال مكانة علمية كبيرة في عام ٩٣٥ في عهد حكم شاه طهماسب (٩٣٠-٩٣٨) ولقب بلقب صدر صدور الممالك ونتيجة لبعض النقاشات العلمية التي حدثت بينه وبين محقق الكركي بحضور السلطان تنحى عن منصب الصدارة واتجه نحو شيراز وأقام هناك. إن هذا العالم الشهير رحل عن الدنيا وهناك اختلاف في العام وقيل توفى في ٩٤٠ أو ٩٤٨ أو ٩٤٩ للهجرة في شيراز ودفن في المدرسة المنصورية الذي كان يتولى رئاستها.[٣]

[١] . شوشترى، علاء الملك، فردوس، ص٥١.

[٢] . المصدر نفسه.

[٣] . مدرس، ميرزا محمد على، ريحانة الادب، ج ٤، ص ٢٥٩.

الملا عبد الله والبلاط الصفوي

كان الملوك الصفويون ولأسباب دينية وسياسية مختلفة وبسبب المصالح الحكومية، يستفسرون عن علماء الدين في مختلف القضايا فضلا عن احترامهم وتقديسهم. هذا الاحترام والتقديس كان يأتي غالبا للحفاظ على مكانتهم وبغية التمتع بدعمهم ودعم المجتمع الشيعي إذ كان يأتي العلماء والفقهاء على رأس المجتمع. من جهة أخرى كان العلماء يستفيدون من هذه المكانة لنشر المدرسة الشيعية ونفوذها. في الحقيقة ان علاقتهم بملوك الصفوية كان لها الدور الذي لا يمكن تجاهله في نشر التشيع ونفوذه. إذ خرج التشيع في هذه الفترة من الانطواء والعزلة، ومن خلال الاعتراف بالمذهب الشيعي أصبحت الفرصة مؤاتيه لنشر وتبليغ الأفكار الشيعية بشكل كبير.

وقدم علماء كبار منهم المحقق الثاني والشيخ البهائي والعلامة المجلسي الكبير خدمات لا مثيل لها للإسلام والتشيع بغية توجيه سياسات البلاط الصفوي نحو نشر الشيعة.

كانت هذه الفترة من فترات بلوغ الفكر الشيعي ذروته وكان الملا عبد الله من العلماء الذين بذلوا مساعي كبيرة في ظل علاقته بالبلاط الصفوي لنشر التشيع وحل مشاكل الشيعة، كان الآخوند يتولى منصب رئيس خزانة حرم الإمام علي عليه السلام الشريف، وقد نصبه السلاطين الصفويون في هذا المنصب.

بعد وفاته تولى أبناءه هذا المنصب.

ان الطائفة التي تعرف في يومنا هذا في النجف الاشرف بـ بيت الملا، ينتسبون إلى الآخوند.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥

التلاميذ

السيد محمد ملقب بشمس الدين

محمد بن علي بن حسين الموسوي العاملي الجبعي الملقب بشمس الدين هو ابن أخت الشهيد الثاني العاملي. كان عالما في الفقه ومحدثا فاضلا من علماء الإمامية وكانت له مرتبة في العلم والزهد والتقوى وله مكانة سامية. كان من تلامذة الملا عبد الله البهابادي البارزين الذي كان يحضر برفقة خاله الشهيد الثاني في درس ملا عبد الله وتعلم الكثير من العلوم على يد ذلك العالم الكبير.

للسيد محمد شمس الدين مؤلفات عدة نشير إلى بعض منها:

١- حاشية الاستبصار
٢- حاشية ألفية الشهيد
٣- حاشية تهذيب الأحكام للشيخ الطوسي
٤- حاشية الروضة البهية
٥- شرح مختصر النافع للمحقق
٦- مدارك الأحكام في شرح شرائع الإسلام إذ شرح كتاب شرائع المحقق من الأول حتى نهاية باب الحج وكتب حاشية عليه، وطبع الكتاب مرارا في إيران.

رحل السيد محمد (صاحب المدارك عام ١٠٠٩ للهجرة عن الدنيا وهو في الـ٦٢ من عمره في قرية البجع من جبل العالم في لبنان، وكتب خاله الشيخ حسن (صاحب المعالم) على قبره: مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً. (الأحزاب، ٢٣)

ابن الشهيد الثاني

الشيخ حسن بن زين الدين بن علي بن احمد العاملي الملقب جمال الدين المكنى بابي منصور، عالم وفقيه أديب وشاعر بارع وزاهد جليل الشأن وعالي المكانة من أعيان علماء الإمامية بداية القرن الحادي عشر للهجرة. رأى النور عام ٩١١ في قرية جبع الواقعة جنوب لبنان، والده الشهيد الثاني كان فاضلا من كبار علماء جبل العامل. كان الكثير من آباء وأجداد الشهيد الثاني من العلماء الشيعة وكبار العلم والأدب، لهذا عرفت أسرة الشهيد الثاني بسلسلة الذهب.

إن الشيخ حسن تعلم قراءة القرآن عندما كان في التاسعة من عمره، وكان معلمه الأول أبوه علي بن احمد العاملي. تعلم الأدب العربي وكتب المختصر النافع تأليف المحقق الحلي واللمعة الدمشقية لمحمد بن مكي الشهيد الأول وبعض الكتب الأخرى عنده. كان الشهيد معاصرا لابن أخته السيد محمد صاحب المدارك وكان الاثنان مصداقا حقيقيا للنفس السليمة. كان يقتدي به في الصلاة ويحضر درسه وكان كل منهما يقدم كتابه عند تأليفه على الآخر وبعد إجراء الحوار حول الموضوع وتنقيحه وبعد حصول الاتفاق كانوا يسجلونه في الأوراق. استفادا من محضر المقدس الأردبيلي وملا عبد الله الأردبيلي صاحب حاشية المنطق الشهير.

إن الشيخ حسن بعد الرجوع من لبنان قام بتأليف المعالم. وكتب ما يزيد على ٧٠ كتابا ورسالة في مختلف الموضوعات ويعد كتاب اللمعة والمسالك في الفقه ومنية المريد في الأخلاق والتعليم والتربية من أهم آثاره.

استشهد في الأول من محرم عام ١٠١١ للهجرة في قرية جبع الواقعة في جبل عامل وهو في الـ ٥٢ من عمره ودفن إلى جانب قبر ابن أخته صاحب المدارك.

الشيخ البهائي

ولد الشيخ بهاء الدين محمد بن حسين بن عبد الصمد الحارثي الجبعي العاملي الشهير بالشيخ البهائي في عام ٥٣٩ للهجرة في بعلبك في لبنان ثم توجه إلى إيران وترعرع في أحضان والده الموقر الذي كان من كبار الشيوخ إذ أقر الجميع بفضله وكماله.

قام الشيخ لثلاثة عقود بزيارة المدن واستفاد في هذه الفترة من كبار الأساتذة وجنى من كل حديقة وردة. كان الفقيه المنطقي الآخوند الملا عبد الله البهابادي اليزدي من أساتذته. تعلّم الشيخ بهائي الحكمة والكلام وجزء من العلم المنقول على يد الملا عبد الله البهابادي وفي بعض الموضوعات صرح الشيخ البهائي بانه تعلم كليات القانون والدروس الأخرى عند الملا عبد الله اليزدي.

كما تعلم الشيخ موضوعات أخرى على يد الملا عبد الله اليزدي والملا علي والملا فضل علي القايني.

كتب في حاشيته على تفسير القاضي بأنه تلمذ على يد الآخوند الملا عبد الله اليزدي صاحب الحاشية على تهذيب المنطق ووصفه بالعلامة اليزدي.

كتب الشيخ البهائي ضمن مؤلفاته حاشية على حاشية أستاذه ملا عبد الله على شرح ملا جلال الدين محمد الدواني على تهذيب المنطق للتفتازاني.

أقام الشيخ البهائي أخيرا في أصفهان وقام بالتدريس والبحث حتى توفي عام ١٠٣٠ للهجرة بعد الرجوع من حج بيت الله الحرام وهو في الـ ٧٧ من عمره في أصفهان، ونقلوا جثمانه إلى مدينة مشهد المقدسة ودفن في بيته الواقع بجوار الروضة الرضوية المقدسة.

ان مقامه في يومنا هذا مزار لزيارة محبيه وزواره.

الملا عبد اللّه البها بادي اليزدي في رؤية سماحة قائد الثورة الإسلامية

في العلوم الإسلامية وفي التفسير وفي الرياضيات وفي الفقه وفي الحديث، خرجت شخصيات كبيرة -من هذه المنطقة الصحراوية الخصبة بالقوى البشرية-. أطلق على يزد دار العبادة، لكن لو أطلقنا على يزد دار العلم، فإننا لم نتخذ جانب التطرف على سبيل المثال ان الملا عبد الله صاحب الحاشية من أهالي بهاباد وأستاذ الشيخ البهائي-معاصر مقدس الأردبيلي- أستاذ المنطق والفلسفة والرياضيات وأستاذ صاحب المدارك، انها لقضية جوهرية لما تعرفون بان صاحب المدارك يعتبر من أبرز فقهائنا -الفقهاء المتأخرين-. والقضية الملفتة التي خطرت ببالي الآن حول حياة ملا عبد الله، هي ان هذا العالم الديني وخلافا لما يتصور البعض في يومنا هذا هنا وهناك، كان في صميم النشاطات السياسية، إنه كان معاصرا لشاه عباس. ذهب الشاه عباس لزيارة العراق -النجف- وشاهد الأوضاع في النجف متدهورة، وعين ملا عبد الله مسئولا لروضة السيد أمير المؤمنين المقدسة (عليه الصلاة والسلام). كان في تلك الفترة من يتولى رئاسة روضة أمير المؤمنين ومسئول الخزانة يعتبر رئيسا لمدينة النجف؛ إن الملا عبد الله صاحب حاشية كان حاكم النجف -وقد لا يعرف البعض هذا الأمر- ومن الملفت بأن الحكومة بقت في أسرة ملا عبد الله لسنوات طويلة. حتى عهد جعفر كاشف الغطاء وبعده كانت أسرة الملالي تحكم هناك.

العلامة الملا عبد الله البهابادي اليزدي من معطار الأستاذ الشهيد مرتضى مطهري

العلامه الملا عبد الله البهابادي اليزدي صاحب الحاشية الشهيرة على منطق التهذيب المعروفة بحاشية ملا عبد الله وكتاب الطلاب الدراسي في المنطق. يدعي البعض بانه لم يكن عارفا بالعلوم الشرعية لكنه كان فقيها يعرف المعقول وخاصة المنطق. درس في شيراز على يد جمال الدين محمود وأمير غياث الدين دشتكي وذهب إلى العراق نهاية عمره ووافته المنية هناك عام ٩٨١.[١]

[١] . مطهری، مرتضی، خدمات متقابل ایران واسلام، ص٥٨٠

العلامه ملا عبدالله البهابادي اليزدي من معطار سيد علي خان كبير

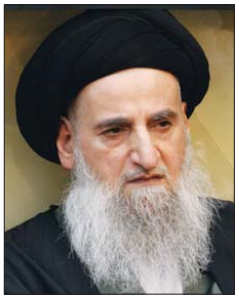
يكتب سيد علي خان كبير في كتاب سلافة العصر حوله: ان عبد الله ابن حسين يزدي أستاذ شيخ بهاء الدين وعلامة عصره. لم يبلغ أحد ما وصله علما وتقوى وفضيلة. كان قد ألف كتبا قيمة في علم الفقه وعلم المنطق.[١]

[١] . قمی، شیخ عباس، الفوائد الرضویه، ص

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

حوار مع آيةاللّه السيد عباس المدرسي اليزدي

مقدمة: إن سماحة آية الله المدرسي اليزدي يعد من العلماء البارزين من مدينة يزد ويقطن في مدينة قم، في هذه المقابلة تحدث عن الملا عبد الله البهابادي ومكانة المنطق في قضية الاجتهاد وكذلك تاريخ رئاسة الحرم العلوي الشريف عليه السلام، فيما يلي نص الحوار.

• نتقدم بجزيل الشكر لسماحتكم لتلبية الدعوة لإجراء الحوار، السؤال الأول يدور حول الأستاذ الذي تعلمتم حاشية الملا عبد الله عنده وما هي مقاربة النجف الاشرف تجاه المنطق والفلسفة؟

في الحوزة العلمية في النجف الاشرف كان المنطق يدرس على نطاق واسع خلافا للفلسفة ومن الكتب التي كانت تدرس في تلك الفترة يمكن الإشارة إلى الكبرى وحاشية الملا عبد الله والمنطق المنظوم ومنطق شفا، إنني تعلمت حاشية الملا عبد الله قبل سبعة عقود على يد فخامة السيد اعتمادي. في تلك الفترة كانت حاشية ملا عبد الله من أكثر الكتب رواجا في مجال المنطق، التي قرأتها، وأنه كان يحمل الكثير من السمات، هذا وكان جزء المنطق المنظوم لملا هادي سبزواري محل ترحيب وكان الطلاب الجدد وفضلا عن الحاشية كانوا يقرؤون منطق المنظوم.

• ما المكانة التي يحتلها صاحب الحاشية وكتبه في حوزات الشيعة العلمية؟

إن الملا عبد الله البهابادي فضلا عن كونه من علماء العلوم المعقولة ومن الحكماء كان يعرف الكثير عن الفقه والعلوم المنقولة، انه كان يعيش في العصر الذي تلا المحقق الثاني وكان معاصراً للمحقق الأردبيلي. في الكتب التي كتبت حول مشاهير وعلماء يزد، مثل الكتاب الذي كتبه السيد محمد حسين المدرسي مع عدد من الفضلاء وأقارب آية الله السبحاني حول طبقات فقهاء الإسلام، ذكر الملا عبد الله اليزدي من الفقهاء، وورد في كتاب نجوم السرد للمرحوم السيد جواد المدرسي سيرة حياة الملا عبد الله، إن الملا عبد الله ومع أنه شهير باليزدي إلا أنه كان من أهالي بهاباد ويمكن الإشارة إلى الشيخ بهائي وشيخ حسن صاحب معالم من ضمن تلامذته. إن الملا عبد الله تولى لفترة سدانة حرم الإمام علي أرواحنا فداه، وكانت خزانة الحرم العلوي الشريف عليه السلام التي تمتلك الكثير من النفائس بحوزته، ونتيجة لحسن التعامل الاجتماعي والإدارة الملائمة في قضية السدانة بقي المنصب بين أبنائه، بما أن الملا عبد الله ألف كتاب الحاشية في مدينة النجف المقدسة، يحمل الكتاب بركة خاصة وكل مراجع التقليد في القرون الخمسة الأخيرة وجل العلماء الكبار تعلموا الكتاب في بداية دراساتهم، وخاصة المتكلمين والفلاسفة وكتبوا شروحا كثيرة على الحاشية.

• هل المنطق يعد من مقدمات الاجتهاد أو لوازمه؟

إن العلوم المقدماتية والضرورية للاجتهاد كثيرة، ولو رسمنا صورة عن الاجتهاد كما ينبغي لرأينا بأن المنطق علم ضروري للاجتهاد، ذلك أن المجتهد عليه ن يؤلف قضية.

• أشرتم بأن الملا عبد الله كان يتولى سدانة الحرم العلوي المطهر، حبذا لو أتيتم بالمزيد عن هذا الأمر؟

إن منصب سدانة الحرم الشيعي والمقامات الشيعية لدينا، شهد منعرجات كثيرة، مع أنه يتصل بالسادات، من أهم الإمكانات التي تحمل قداسة خاصة هي رئاسة الحرم العلوي الشريف، إذ قدم كبار العلماء من السادة وغير السادة طوال التاريخ خدماتهم في هذا المنصب، والملا عبد الله كان له التوفيق والسعادة بأن يكون خادما لهذه الروضة المقدسة وحارسا لها، وجيله قد تولى لثلاثة قرون هذا المنصب وما عدى بعض القلائل من جيله فان باقي أبناءه وأحفاده كانوا من العلماء والفضلاء والأدباء والصالحين. منهم ملا محمود وملا عبد الله الثاني وملا محمد وملا محمد طاهر وحتى ملا يوسف الذي كان في تلك الفترة صاحب الجواهر والشيخ الأنصاري كان متوليا للحرم ومسئول الخزانة العلوية، مع أنه لم يكن مثل أبناء ملا عبد الله الصالحين، لكنه قدم خدمات كبيرة، ومنها منع اختلاط النساء والرجال، عند الزيارة واحترام الأديان والعلماء ورفع بعض المفاسد الاجتماعية في الأسواق والشوارع. إن العلامة الشيخ آقا بزرك الطهراني ذكر في مختلف مجلدات الذريعة وطبقات أعلام الشيعة الملا عبد الله وأولاده وأحفاده وما قدمه من خدمات وآثار. سدانة الحرم استمرت في أسرة صاحب حاشية التهذيب واستمرت حتى ١٥٠ عام سابقا عندما كان متوليا للحرم بعض السادات في ناحية شمال إيران ومناطق مازندران، منهم السيد جواد رحمه الله الذي يطلق عليه صاحب المفتاح، إن السيد جواد كان يعيش في فترة محمد كاظم الطباطبائي اليزدي صاحب العروة، ثم تولى الأمر أبناءه وأحفاده مثل السيد عباس والسيد حسن والسيد حسين وجده الأعلى كان من السادات من مدينة مازندران وكانوا أناس مهذبين وطيبين هذا وأن السيد عباس كان يتولى منصبا حكوميا لكنه كان إنسانا صالحا وقتلوا السيد حسين فيما بعد.

• كان العلماء من أجدادكم في التدريس بارزين بشكل خاص وكانوا يقومون بتدريس الكتب ولهم معرفة بها، ما السمات والميزات التي يحملها كتاب الحاشية في مجال التدريس إذ بقي خالدا لقرون وقرون؟

يجب أن يمتلك الكتاب سمات خاصة حتى يحظى بقبول الفضلاء للتدريس ومنطق الملا عبد الله بسبب انه ليس وجيزا مثل تهذيب التفتازاني ولا مسهبا مثل منطق الشفاء استطاع أن ينتشر، وفضلا عن بنيته وأسلوب تعبيره يحمل نقاط إيجابية، هذا ولا يجب أن نتجاهل النفس الطاهرة للمؤلف والحكمة الرئيسية لهذا الانتشار من عدمه هي بيد الله وحكمه الأزلي هو الذي يجعل كتابا ينشر في الأسواق وله الآخر يصبح كتابا شهيرا.

حامد صدر

خريج الحوزة والمساعد في مجال الأبحاث في مركز دراسات باقر العلوم في قم

• نتقدم بجزيل الشكر لسيادتكم، لتلبية الدعوة، يدور السؤال حول دور إقامة المؤتمرات لتكريم المفاخر العلمية والدينية منها مؤتمر العلامة ملا عبد الله يزدي، في نشر ثقافة البحث في البلاد؟

الحق يقال بانه علينا اعتبار الملا عبد الله اليزدي من المفاخر العلمية والدينية لإيران الإسلامية والى جانب إبراز آثاره وخدماته يجب تكريمه بأحسن وجه. عندما نلقي نظرة على فترة ازدهار الحضارة الإسلامية وخاصة من القرن الثالث حتى الخامس ومن ثم النصف الثاني من القرن السابع، نرى بانه انتشار ثقافة البحث يعني ان علم البحث والاهتمام بالباحثين وتوفير الأرضية الملائمة للتدريس والبحث، كان يتمتع بوضع مناسب، انني أرى بانه في المواجهة الناعمة مع مختلف الأفكار ومنح الفرص لتقديم الابتكارات العملية والفنية، تصبح ضرورة لا مفر منها. بُعيد رحيل ابن سينا تسلم السلاجقة الحكومة ومع أن الأرضية كانت متوفرة في هذه الحكومة لنشر العلم، إلا أن الحضارة الإسلامية المزدهرة لم تستمر بالنمو بل تعرضت إلى الانحطاط وانتهت الأمور بزوال الحضارة الإسلامية وهجوم المغول. السبب الكامن وراء هذا الركود والإخفاق هو إغلاق ساحة التفكير ومنع تقديم الإبداع الحديث، لا غير.

• هل ترون بأن ملا عبد الله يزدي رحمه الله يحمل تلك سمات وميزات المفاخر والباحثين الكبار في تاريخ الشيعة؟

بالتأكيد لا شك في هذا، أوردنا في مجموعة "كلشن ابرار" سيرة حياة المرحوم يزدي باعتباره أحد الكبار ونماذج العمل والعلم. إن روح المثابرة في مسار الحصول على العلم والهجرة إلى مختلف المدن والأوساط العلمية المختلفة في تلك الفترة والمساعي الدءوبة في مسار تدريس العلوم الدينية والنظرة إلى اشتراك المادة الرئيسية للعلوم حتى في ساحة العلوم المنقولة والعلوم المعقولة والاهتمام المناسب في دخول وخروج القضايا العلمية بانتظام، والاهتمام بمقولة العلم الديني تعتبر من سمات الباحث الناجح وكانت كل تلك السمات تتوفر في العلامة ملا عبد الله يزدي رحمه الله. لو اعتبرنا بأن أسلوب كتابته الحاشية ممائلا إلى أسلوب تدريسه، يجب اعتباره عالم ينتهج الإيجاز ولو لم ينته هذا الأسلوب إلى المبالغة والإبهام فإنه يعد أسلوبا مناسبا ومفيدا ومحافظا على وقت الطلاب القيم. إنني أرى بأن اليزدي رحمه الله لم يخترصدفة كتاب التهذيب للعلامة التفتازاني لكتابة الحاشية عليه وشرحه، من بين مختلف الكتب القديمة. بل أرى بأنه قام باختيار هذا الكتاب بوعي وبسبب الإطار المنظم والموجز السائد على رسالة التهذيب ليكتب الحاشية عليه والسبب في حسن اختياره هو خلود هذا الأثر لقرون كنص دراسي في الحوزة، وأعتقد بأنه لم تمت كتابة حاشية ملا عبد الله وتنقيحها يمكنها ان تصبح كما السابق كتابا كمقدمة على منطق الشيخ محمد رضا المظفر.

• ما الاستفادة البحثية التي يمكن أن نجنيها من حياة الملا عبد الله اليزدي رحمه الله في نظرتكم التي تتسم بالبحث والدراسة؟

تحدثت في مستهل الحوار عن منعرجات الحضارة الإسلامية، لو ألقينا نظرة واسعة النطاق عليها لرأينا بأنه كلما اتجهت الحضارة نحو الانهيار والانحطاط كلما ظهرت المعارضة مع علم المنطق؛ ذلك أن في مثل هذه الأوساط تظهر المعارضة مع الفكر الحر ونشر الأفكار الحرة في الأوساط العلمية، والمنطق يعتبر من الآليات المهمة للبحث العملي في تلك الأوساط. انظروا إلى عصر الصفوية، طوال قرن ونصف القرن كان علم المنطق منتشرا وكذلك الحكمة، ونمت الحكومة الصفوية نموا مناسبا، لكن في نهاية هذا القرن ظهرت معارضة مع المنطق والحكمة، ومع أن الحكومة أصبحت في جانب ترسيخ مكانتها الاجتماعية قوية وراسخة، وكانت المشاكل أقل مقارنة بالقرن الأول بعد إنشاء تلك الحكومة، لكنها انتهت بالسقوط والاضمحلال. وتأكدوا بأن منطق المعارضة والمحاربة مع الحكمة كان أحد أسباب زوال الحكومة الصفوية. كما كانت محاربة الحكمة في عصر السلاجقة من أسباب أفول الحضارة الإسلامية. لكننا نرى الاستفادة العلمية والسلوكية في السيرة المباركة والحياة النيرة للملا عبد الله واضحة للعيان. إنه كان عابدا وزاهدا، يشعر بثقل المسئولية تجاه المشاكل الاجتماعية وكانت لديه وجهات نظر حول قضايا المجتمع. هذه السمة كانت تعتبر جانب إيجابي لكافة الباحثين، إذ لم يكتفوا بتقوية الجانب العلمي بل كانوا يقومون بتقوية الجانب العبادي والعملي والمعنوي إلى جانب الجوانب العلمية. إن هذه القضية أساسا تعتبر من أسباب خلود اسم الملا عبد الله اليزدي إذ كان يبذل المساعي في الساحة العلمية والعملية.

• ان خطة إنتاج البرمجيات تأتي ضمن أجندة عملنا

انني أرى بانه يجب إطلاق اسم شخصية على مكان ما تقام له الندوات والمؤتمرات وهذا اقل ما نقوم به، فانه يعتبر أمرا مفيدا ومجديا، حتى يمكن بذل المساعي لإنشاء الحدائق باسم المفاخر سواء في قم أو في طهران. ان إنشاء التمثال باسم يزدي رحمه الله ونشر اللاصقات والصور وجعل الأمانة العامة لمفاخر محافظة يزد أو حتى الأمانة العامة لهذا المؤتمر دائمية، يمكن ان تكون من أهم الإنجازات لهذا المؤتمر.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥

الحاشية على تهذيب المنطق من الكتب الثمينة والمؤثرة في علم المنطق

آية الله ممدوحي

قال عضو جماعة المدرسين في الحوزة العلمية: لكي نعرف الملا عبد الله يكفي التعريف بكتاب الحاشية على المنطق ذلك لقيمة هذا الكتاب ومن يقرأه صحيحا بالتأكيد سيتعلم المنطق.

وأفادت اللجنة الخبرية لمؤتمر تكريم العلامة الملا عبد الله البهابادي بأن آية الله حسن الممدوحي أشار إلى تأثير كتاب الحاشية على تهذيب المنطق للملا عبد الله على الحوزات العلمية بالقول أن هذا الكتاب يعد من الكتب المؤثرة والثمينة في علم المنطق. وأضاف آية الله ممدوحي أنه لكي نعرف الملا عبد الله يكفي التعريف بكتاب الحاشية على المنطق ذلك لقيمة هذا الكتاب ومن يقرأه صحيحا بالتأكيد سيتعلم المنطق.

واعتبر عضو جماعة المدرسين في الحوزة العلمية في قم بان إقامة المؤتمرات لتكريم العلماء السابقين يعد أمرا ضروريا وإقامة مؤتمر تكريمي للتعريف بالملا عبد الله يعد أمرا جيدا ومطلوبا.

وأضاف: من الضروري أن تترك المؤتمرات نتائج جيدة وأن يتم نشر أعمال الشخصيات التي لم تطبع بعد.

واعتبر آية الله ممدوحي بأن من السمات المهمة لإقامة مثل هذه المؤتمرات هو التعريف بالكبار المجهولين لدى الشباب مصرحا على هذه المؤتمرات أن تعرّف العلماء على المستوى العالمي ويشارك فيها الذين يتبنون أفكاراً عالمية ويقومون بنقد هذه الشخصيات ويعرفون أفكارهم.

ترحيب العلماء بحاشية الملا عبدالله

كتب العلامة الشيخ آقا بزرك الطهراني (صاحب الذريعة) في مبحث الحاشية: كتبت حتى الآن حواشي كثيرة على حاشية الآخوند الملا عبد الله البهابادي. نأتي على ذكر بعض منها كما ورد في الذريعة:

١- حاشية الشيخ إسحاق الحويزي على حاشية الملا عبد الله إذ وصل مبحث القياس وتتضمن ٣٠٠٠ بيتا.

٢- حاشية آقا محمد تقي بن محمد علي الكرمانشاهي

٣- حاشية الملا محمد حسين بن إسماعيل اليزدي الشهير بالصراط المستقيم

٤- حاشية الشيخ محمد حسن بن الملا محمد جعفر شريعت مدار

٥- حاشية الشيخ محمد سعيد بن السيد محمد الطباطبائي

٦- حاشية ميرصدر الدين مدرس اليزدي وتسمى مرصع الحواشي

٧- الحاشية الشهيرة بكشف الأستار

٨- الحاشية الشهيرة بتعديل الميزان

٩- حاشية الشيخ عبد الرحيم

١٠- حاشية الملا عبد الرزاق اللاهيجي

١١- حاشية الملا ميرزا عبد الغفار

١٢- حاشية الميرزا علي رضا ابن كمال الدين حسين

١٣- حاشية الميرزا محمد ابن احمد علي داغي التبريزي

١٤- حاشية محمد علي ابن قربان علي الأردبيلي

١٥- حاشية الملا محسن الطهراني

١٦- حاشية الملا محسن ابن محمد طاهر القزويني

١٧- حاشية الميرزا محمد التنكابني

١٨- حاشية الميرزا محمد اليزدي

١٩- حاشية السيد محمد مهدي الموسوي

٢٠- الملا نظر علي ابن محسن الكيلاني

٢١- حاشية يعقوب البختياري الحويزي

حوار مع الأستاذ حبيب‌الله يوسفي

عضو هيئة التدريس في جامعة العلوم الطبية في مدينة كاشان

• أتقدم بتحياتي لكم وجزيل الشكر لإتاحتكم الوقت. السؤال الأول: ما هي الجوانب التي يمكن رؤيتها عند النظر إلى ملا عبد الله وما الاستفادة العلمية والأخلاقية التي يمكن الخروج بها؟

يمكن إلقاء نظرة على حياة هذا الباحث الكبير والعالم المتمكن من مختلف الجهات، أولها أن كتابه الثمين والشريف الذي يسمى الحاشية، وقد يسمى الحواشي، لم يكن أكثر آثار هذا الأستاذ العلامة القدير والجامع المنقول والمعقول، علمية؛ وهو سماحة الشيخ الملا عبد الله البهابادي اليزدي رضوان الله تعالى عليه، بمعنى انه لا يجب تقييم مرتبة العلامة اليزدي رحمه الله من خلال الحاشية، وبما أن الأثر يدور حول العلوم المقدماتية في الحوزة، بينما كان الملا عبد الله وكما يبدو من آثاره ويظهر واضحا، قد كتب في الفقه والحديث والتفسير والأدب والبلاغة والكثير منها يتمتع بالمستوى الكبير ويجب تقييم المستوى العلمي وعلم العلامة يزدي وفقا لتلك الآثار. لكن بسبب شهرة الكتاب الكبيرة واقصد الحاشية وكذلك كونه يدرس في الحوزة، يعرف العلامة بهذا الأثر المنظم والكبير.

أما الفائدة الأخرى لهذا التبيين هو رفض الشبهة والمغالطة السائدة في الساحة بأنه في زمن الملا عبد الله والعصر القريب منه كانت درجة العلماء العلمية وخاصة المتكلمين والفلاسفة تتجه نحو الانحدار والعلامة على هذا الأمر هو كثرة الحواشي والشروح المكتوبة على الكتب الكلامية والفلسفية والمنطقية، وقلما نشاهد آثارا مستقلة في هذا المجال.

• هل لكم تقديم الإيضاحات حول آثار الملا عبد الله الأخرى؟

قبل التطرق إلى آثار المرحوم اليزدي من اللازم إيضاح نقطة وهي أن هناك ثلاثة علماء في العصر الصفوي قمنا بتكريمهم وكان لقبهم العلمي والاجتماعي الملا عبد الله. الأول من هؤلاء العلماء هو الملا عبد الله اليزدي والآخر الملا عبد الله ألتستري وهو أستاذ المجلسي الأول والأخير هو الملا عبد الله التوني الخراساني الذي دفن في كرمانشاه. هذا ويجب أن نعرف بأن العلماء الثلاثة كانوا يعيشون في مختلف الفترات، أي عند وفاة الملا عبد الله اليزدي كان ألتستري شابا، وكذلك كان الملا عبد الله التوني الفردوسي قد عاش بعدهما. كما تم تجاهل الضلع الرابع لهؤلاء العلماء الشهيرين بملا عبد الله وهو الفيلسوف والمتكلم الفقيه القادر الملا عبد الله ألتستري الذي سكن مدينة مشهد المقدسة. وكان من أقارب الملا عبد الله اليزدي. وربما قد التقيا بالبعض في أصفهان ومكان دراستهما، ثم استشهد عام ٩٩٧ للهجرة على يد بعض الجهلاء العاميين من الأوزبك بشكل مأساوي. ولا يجب أن نخطئ بينه وبين الملا عبد الله ألتستري الذي كان ساكنا في مدينة أصفهان، وهذا اسمه حسين والآخر اسمه محمود.

لو أردت أن أحكم على المرتبة العلمية لهم أرى بأن الملا عبد الله اليزدي والملا عبد الله ألتستري المشهدي أعلى مرتبة من الملا عبد الله التوني والملا عبد الله ألتستري الأصفهاني، ذلك أن مذهبهما العلمي كان قريبا من تاريخ العلم الشيعي وخاصة أن الملا عبد الله ألتستري الأصفهاني رحمه الله يحمل مذهبا إخباريا، وان هذا المذهب ومع انه قدم خدمات كبيرة للعلم الشيعي لكنه سبب له الخسائر. هذا ويجب ان لا نتجاهل روح التعبد والتقوى الكبيرة في ذات ألتستري الأصفهاني رحمه الله بسهولة، كما لعبد الله التوني مكانته العلمية والأخلاقية. انه وشقيقه الملا احمد التوني (الجد الأكبر للراحل بديع الزمان فروزان فر كانا من اتقى الناس في عصرهم. جاء إيضاح هذا الأمر بسبب اشتراك أسماء هؤلاء العلماء الأربعة، إذ تم أحيانا تسجيل تأليف باسم الآخر، ومازال. مثلا الشرح الذي كتبه الملا عبد الله ألتستري الأصفهاني على قواعد سماحة آية الله العلامة الحلي، تم تسجيله في بعض المصادر حتى في سلافة العصر باسم الملا عبد الله اليزدي، وكذلك البعض مثل الشيخ جعفر المهاجر في أعلام الشيعة، ينسب شرح قواعد إلى الشهيد عبد الله ألتستري. في نفس الوقت لا يمكن إنكار فقاهة اليزدي رحمه الله، بل وكما يقول الشيخ الشهيد الراحل مطهري يجب اعتبار الملا عبد الله فقيها قديرا. إنه كان يدعي أنّ بإمكانه إيجاد التقارب بين القواعد الفلسفية بالأدلة الفلسفة المعقولة. وهذا العمل الصعب جدا بحاجة إلى العلم الكبير. الساحة الأخرى التي تبرز في آثار اليزدي رحمه الله هي الكلام. إنه كتب مؤلفات كثيرة على كتب وحواشي وشروح كلامية شهيرة ومن الواضح بأن التطرق إلى نظريات الخواجة نصير والعلامة الحلي ومير شريف الجرجاني والملا جلال الدواني ليس بالأمر السهل، ويتطلب العلم الوافر. إن استبصار سماحة الشيخ الطوسي إلى جانب تهذيبه والكافي لثقة الإسلام الكليني ومن لا يحضره الفقيه للشيخ صدوق عليهم الرحمة، تعد الكتب الأربعة الأولى للشيعة في مجال الحديث، والآخوند اليزدي كتب على استبصار الشيخ حاشية ويجب الاهتمام بها إلى جانب الشروح والحواشي الكثيرة التي كتبت في العصر الصفوي على المؤلفات في مجال الحديث ومنها الاستبصار.

هناك تفسير على سورة الحمد المباركة يأتي ضمن كتبه، وكذلك كان لليزدي رحمه الله في مجال الأدب العربي والعلوم البلاغية مقدرة كبيرة. إن فصاحته وإتقانه اللغة العربية وكتابته بالعربية تظهر في الحاشية لكن التقارير التي كتبت من تدريسه العلوم البلاغية على يد كبار منهم صاحب المدارك وصاحب المعالم (هذا وانه كان يعلمهم المنطق والحكمة أحيانا) إلى جانب بعض التأليفات البلاغية في كتبه ومنها شرحه على المطول والحاشية على شرح التفتازاني على تلخيص جلال الدين القزويني من مفتاح سكاكي الشيرازي وهو يعد أثرا ذا قيمة في علم البلاغة، أقول كل تلك الأمور تعبر عن كون يزدي رحمه الله أديبا وبلاغيا فضلا عن كونه فقيها ومنطقيا وفيلسوفا ومحدثا ومفسرا.

لكن الحاشية تعتبر هدية ذات قيمة من محافظة يزد إلى عالم الحكمة والمنطق والفلسفة. في صفوف علماء العلوم المنقولة لم يظهر أي أثر في الجامع العلمي الشيعي يشبه الحاشية للآخوند ملا عبد الله. كتبت عدة شروح بالعربية والفارسية على تهذيب المنطق، أكملها الحاشية الكاملة على قسم منطق التهذيب.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

حوار مع الدكتور حسين رهنمايي

عضو هيئة التدريس جامعة طهران

يعد العلامة الملا عبد الله اليزدي من أكبر فلاسفة وعلماء القرن الأول بعد ظهور الحكومة الصفوية، ويحمل الكثير من السمات البارزة والكبيرة، فان الدخول في ساحة معرفته من خلال آثاره يعد أمرا مناسبا؛ الواقع أن معرفتنا بالملا عبد الله معرفة ناقصة، وان أكبر الأدلة وأقوى الشواهد وأوضح الأسباب للبرهنة على نقص معرفتنا بالعلامة الراحل، هو أن أوساطنا العلمية، ناهيك عن الناس العاديين، ليس لديهم معرفة دقيقة به ومعرفتنا عنه تتلخص في كونه عالم من مدينة يزد وكتب كتابا يسمى الحاشية في علم المنطق. من هنا فان اول واجباتنا تجاه مثل هذه الشخصيات تتجلى في ضرورة خرق هذه الأجواء الناقصة، فإن التعريف بهذا العالم والشخصية تعريفا كاملا، يعد الأولوية الرئيسية لنا، فيما يتعلق بهذه الشخصية.

لو ألقينا نظرة على سيرة الملا عبد الله اليزدي العلمية، لرأينا بانه صاحب رأي وعالم في الكثير من العلوم، فانه والى جانب التعليم والأنشطة والمسئوليات الاجتماعية، كان قد عمل مدرسا لسنوات كثيرة في العلوم الدينية والعلوم الحوزوية الرائجة آنذاك في مدينة أصفهان وكذلك شيراز والنجف الاشرف. إن العلوم الحوزوية لم تكن في العصر السابق، كما هي الآن، إذ إنها تنحصر في دائرة الأدب والحكمة والفقه والأصول والكلام، بل كان يتم فيها تدريس النجوم والهيئة والرياضيات والطب والعرفان وعلم الحيل (الميكانيك والفيزياء) والموسيقي والعروض وحتى العلوم الغريبة والكيمياء، بشكل ملحوظ، والطلاب وعلماء الدين وطلبة الحوزة كانت لديهم معلومات واسعة النطاق. السؤال هنا هو: إن الذين كانت لديهم مقدرة علمية كبيرة، وكانوا أصحاب رأي أو خبراء في مختلف العلوم، لماذا كان عليهم أن يحضروا في صف شاب آخر وهو طالبهم؟ إذ لو حضر، فبالتأكيد يتهم بانه ليس لديه إلمام بالعلم ولهذا يريد تعلمه! إن ما هو واضح بالنسبة لي هو أن المقدرة العلمية للراحل اليزدي جاءت في جلها نتيجة كتابة كتب في مختلف العلوم وأنه كان عالما متعدد الاختصاصات.

بشكل عام كانت المواجهة السياسية بين النظام العثماني والنظام الصفوي تتجلى في الفقه وكذلك في الكلام. إن الملا عبد الله اليزدي وبمقاربة إيجابية شيعية كان يقوم بالتدريس والتأليف في تلك المجالات، أي أن في حواشي التجريد التي كتبها كبار الشيعة منهم الملا عبد الله اليزدي في القرن العاشر كان يتم الرد على كل الشبهات والتهم الموجهة على يد العثمانيين في الشمال الغربي من إيران والاوزبك في الشمال الشرقي من إيران وتستهدف الشيعة. هذا يعني تقييم الحاجة بالنسبة للزمن وتلبية الحاجات البيئية الاجتماعية الشعبية التي كانت تلاحظها الحكومة الحديثة. أضف إلى هذا هناك قضايا خاصة منها صلاة الجمعة، قام بتدوينها الملا عبد الله اليزدي. بل وكما أظن لو وجدت نسخة من شرح استبصار الذي ألفه، فيغلب الظن بانه يكون شرحا برؤية نقد الإخبارية، التي كانت تمر بمرحلة التكوين. كما كانت أمنية الراحل اليزدي في تقنين الأدلة العقلية وفقا للقواعد الفقهية تمثل حاجة العصر ولو بذل الملا عبد الله اهتماما كبيرا بها ربما لم يبق مجالا لانتشار الإخبارية، وان نظرة المنقول والمعقول للعلوم لكانت قد استمرت في الحوزات في نشاطها.

كما كتب الملا عبد الله كتاب "التجارة الرابحة" وفقا لحاجة الناس في تلك الآونة في تعلم تفسير سورة الحمد والتوحيد. ملخص القول بانه في إطار إنتاج الفكر التطوري والتقدمي كان عليه الاهتمام بسمات وظروف تتجلى إحداها في تقييم الحاجة وتلبية الطلب. لكن فيما يتعلق بمعرفة موضوعات آثاره يجب القول بان آثاره تتجلى في المحاور الرئيسية أي الكلام والمنطق والفلسفة والفقه والتفسير والأدب والبلاغة.

الأمين العام لمؤتمر العلامة البهابادي العالمي يلتقي حجةالإسلام والمسلمين السيد الشهرستاني

التقى المجلس العلمي والتنفيذي لمؤتمر تكريم العلامة البهابادي اليزدي في ٢٤ أغسطس ٢٠١٥م بسماحة حجة الإسلام والمسلمين السيد جواد الشهرستاني (الممثل المفوض لسماحة آيةالله العظمى السيستاني) في مكتبه في مدينة قم المقدسة.

في مستهل اللقاء أشار الدكتور حسن عبدي بور الأمين العام العلمي للمؤتمر إلى دور الإيرانيين وخدماتهم في الحضارة الإسلامية بالقول: لا يمكن لأي فئة وتيار أن ينكر أو يرفض دور الإيرانيين في نمو الحضارة الإسلامية والعلوم الإسلامية وتطورها. فالإيرانيون وبعيداً عن التعصبات القومية وتاريخهم العريق قبل الإسلام، قدموا خدماتهم بصدق وإخلاص للإسلام ومدرسة أهل البيت عليهم السلام، وفي فترة الغيبة الكبرى دعموا الإسلام الأصيل والمعتدل للإمامية في إطار منظومة الوكالة وتنظيم علماء الدين، ورمز هذه الصيانة في إطار المرجعية الدينية، تبلور في تقديم الخدمة للأماكن المقدسة وإقامة مراسيم العزاء للأئمة المعصومين، من جهة أخرى فإن حب أهل البيت عليهم السلام وإحياء الأماكن المقدسة للأئمة والاهتمام بالشعائر الشيعية في إطار مجالس العزاء وذكرى استشهاد الأئمة كان دائما سببا في توحيد الشيعة وانسجامهم. يعود تاريخ هذا الانسجام إلى تأسيس الحوزة العلمية في النجف الاشرف. ويرجع تبلوره إلى عصر الصفوية، إذ استطاعت الحكومة الإيرانية وفي عصر الإمبراطورية العثمانية ان تدافع عن الأماكن المتبركة وشيعة العراق، وبهذا ترسخت علاقة الشعبين الإيراني والعراقي.

في يومنا هذا يحاول بعض المتزمتين أن يثيروا علامات الاستفهام حول خدمات الدولة الصفوية، والى جانب أعداء الشيعة يريدون القول بان الشيعة هي صنيعة الحكومة الصفوية. على هذا فان تكريم علماء مجاهدين مثل العلامة الملا عبد الله البهابادي اليزدي يمثل فرصة لإعادة قراءة تاريخ التطورات الماضية، وان نظهر بان حكومة إيران آنذاك وعلماء التشيع قدموا الكثير من الخدمات إلى الأماكن المقدسة والشعب العراقي. في فترة حكم الشاه عباس وبعد استعادة بغداد من الحكومة العثمانية، تطورت مدينة النجف الاشرف وازدهرت كثيرا وسكن الشاه عباس لعشرة أيام في النجف الاشرف إلى جانب مقام الإمام الأول للشيعة، وأمر بإصلاح مشكلة مياه النجف والطرق المنتهية إلى النجف الاشرف وكذلك تمهيد الظروف لإرسال الزوار إلى العتبات المقدسة.

كما تم مزج الحكومة في مدن العراق المقدسة ورئاسة الأماكن المقدسة بأمر من الشاه عباس. كان الهدف هو ضمانة تلك المناطق تنفيذ القوانين الدينية.

فيما يلي نقدم كلمة حجةالإسلام والمسلمين السيد الشهرستاني حفظه الله:

بسم الله الرحمن الرحيم

إن إقامة مراسم تكريم المفاخر وإحياء آثار الكبار له تأثير كبير فضلا عن الأجر المعنوي. ذلك أن الكبار هم من نقلوا المعارف الدينية، وكما يقال "كم ترك السابق للاحق" و"ما ترك السابق للاحق"؛ أي أن الاهتمام بالتراث الكبير الذي تركه السابقون لنا، والاستفادة الصحيحة من ذلك التراث يمكن أن يترك تأثيره في تحسين وضعنا في مختلف المجالات، من الطرق ومدلولات تقدير العلماء هي هذه المراسم لتكريمهم وإحياء آثارهم. أتذكر في بداية عمل مؤسسة آل البيت عليهم السلام وانطلاقة قيامها بالأبحاث والدراسات، قال أحد الكبار لي: "انكم اعملوا في سبيل إحياء آثار الكبار بصدق، فتحظون بلطف وعناية هؤلاء الكبار، ودعاءهم ينير طريقكم". أي أن قضية تعظيم المقام العلمي والمعنوي للعلماء لا يجب أن يعتبر قضية بسيطة.

إن الملا عبد الله البهابادي كان من كبار منطقة يزد وكان من العلماء المؤثرين في العصر الصفوي. ان الصفوية قدمت خدمات كثيرة إلى الشريعة. وتمييز التشيع الصفوي عن التشيع العلوي أمر غير صحيح. فان مبدأ تاريخ الشيعة لم يكن عهد الصفوية، وحمل كبارنا وأئمتنا قبل الصفوية نفس المعتقدات الشيعية المتداولة والصحيحة، وهذا يؤدي إلى إفشال الشبهة تلك ولا يجب أن نخاف منها. فكان الملا عبد الله يعيش في تلك الفترة ولعب دورا في تقوية المذهب ونشر المعارف الدينية. وإقامة المؤتمر تكريما له يعد أمرا إيجابيا، انني أتذكر بأنه عند إقامة مؤتمر الشيخ مفيد، إذ كانت مسئوليات الدول العربية على عاتقي، التقيت بشخصيات مثل القرضاوي (إذ لم يكن يحمل مثل الآن توجهات سلبية شديدة) ومحمد عمارة من مصر وحسن حنفي. في فترة إقامة المؤتمر التقى الكثير من الكبار مثل سماحة آية الله أميني واستادي ويزدي بسماحة قائد الثورة آية الله الخامنئي، وقد أعرب عن سروره لإقامة مؤتمر ألفية الشيخ مفيد وقال إن إقامة هذا المؤتمر يعد أمرا مهما، لكن تعالوا لنقوم بالأمر بشكل منظم وبتخطيط وانتظام، تعالوا نقيم سنويا مؤتمرا لكل من هؤلاء الكبار. في عامنا هذا نقيم مؤتمر أمثال الشيخ المفيد وفي العام القادم مؤتمر الشريف المرتضى وثم المحقق الكركي والعلامة الحلي و. اليوم توجد مثل تلك الفرص في الجمهورية الإسلامية يجب الاستفادة منها وقد لا تسنح هذه الفرصة دائما تعالوا نسير في هذا المسار". فان هذه التوصية تعد حكيمة ومنطقية ومع أنه لم يقام إلا ذلك المؤتمر مع الأسف، ولم يتابع أحد قضية المؤتمرات، لكن تلك النظرة أي النظرة المستمرة لإقامة مراسيم تكريم المفاخر والمشاهير الشيعة تعتبر قضية تحمل الكثير من المنافع، ولا نرفع شعارا فحسب، لكن لا نستمر بالعمل. علينا بذل الاهتمام والمساعي الجبارة والاستفادة من كل الإمكانيات بقدر الإمكان، للكبار حق في أعناقنا انهم وبالإمكانات القليلة استطاعوا تقديم الخدمة للمذهب والدين. وبحمد الله في عصرنا هذا توجد الكثير من الإمكانيات وحبذا لو استطعنا تقديم آثارهم بشكل جيد، إنني لو استطعت أن أقوم بعمل ما في هذا المجال فابذل كل ما بوسعي، أي أنني أحاول بدوري بذل التعاون الضروري في قم والعراق ولبنان والأماكن الأخرى، إننا نستطيع ومن خلال بناء العلاقات وإعداد النسخ في البلاد العربية أن نقدم العون. من الضروري الاستفادة من النخبة في هذا المجال، بإمكاننا الوصول إلى القمم، لكن بسبب تكرار عبارة لا نستطيع فإننا آمنا بأننا لا نستطيع، في مجتمعنا يوجد "قانون الإقصاء" وانه وراء مصائبنا وإبادتنا. تعالوا نحافظ على بعضنا البعض، انني أقول دائما كلمتي وأوجه انتقادي لكن أمد يد العون إلى الجميع. بعون الله القدير نحقق النجاح في مسار نشر المعارف الإلهية وإحياء آثار الكبار وتكريم مساعيهم. نسأل الله أن يوفقنا في إقامة مؤتمر الملا عبد الله البهابادي رحمه الله العظيم وإحياء آثاره وتقديمه كما ينبغي. والسلام وعليكم ورحمة الله وبركاته.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥

المقام المعنوي والعلمي للعلامة ملا عبد الله

كان الآخوند زعيما لعلماء عصره، لم يكن مثيلا له في الزهد والتقوى. إن عبارات منها العلامة العصر والفقيه المنطقي والعالم الفاضل الأكثر زهدا في عصره وشارح المنطق المفكر، جميعها تدل على علو مرتبته ومكانته ودرجته العلمية والمعنوية.

من كرامات الآخوند الملا عبد الله اليزدي أنه عندما دخل أصفهان وصل ليلا، فنظر إلى أصفهان نظرة باطنية وقال لرفاقه: أعدوا وسائلنا كي نخرج من هذه المدينة مسرعين؛ ذلك أنني أرى آلاف مجالس الخمر في المدينة قد أقيمت ولو أنزل الله سبحانه وتعالى عذابا فإننا نحترق بالعذاب. ثم قام الرفاق بجمع الوسائل والمعدات وركب الملا عبدالله مركبه.

لم يصلوا خارج المدينة بعد إذ كان وقت السحر ونظر الآخوند إلى مدينة أصفهان نظرة باطنية مرة أخرى، ثم قال لرفاقه ارجعوا؛ إنني أرى آلاف من البساطات قد فرشت يصلون صلاة الليل، هذا يعوض عن ذلك، ثم رجع إلى بيت له في المدينة.

إن القصة أعلاه تدل على عدم إغفال الملا عبد الله من الفتوحات المعنوية بالرغم من الانشغالات الاجتماعية والاهتمامات الدراسية والعلمية. فكلما كانت الأيام تمر كان يزداد ازدهاره الأخلاقي وتظهر رائحته الملكوتية على وجه هذا الفقيه المنطقي العالم أكثر من ذي قبل. إن فترة الابتعاد عن الحياة الفانية، كانت قد حملت في طياتها الهدوء النفسي وراحة بال هذا العالم الكبير، إذ أصبح من السهل له الوصول إلى قمة التكامل وتهذيب النفس وظهر علو شخصية الملا عبد الله.

إن الأحاديث التي كانت تنبثق من وجود ملا عبد الله، لم تكن نسخة فاعلة بل كانت دواء فيه شفاء وكانت تحمل نورا خاصا معها.

كان الآخوند الملا عبد الله متبحرا وأستاذا في علوم الفقه حتى قال بحق لو أردت بتوفيق من الله تعالى أن أوضح وأبين كل القضايا بالأدلة والبراهين العقلية، فلم يبق مجالا للرفض والتساؤل.

حوار مع حجة الإسلام والمسلمين الشيخ حميد البغدادي

مع أن الملا عبد الله اليزدي لم يكن من مراجع التقليد، إلا أنه كان عالما كبيرا وبارزا وله حق كبير على الحوزات. فالحديث عنه يحمل في طياته الكثير من الفوائد. إن المرحوم صاحب المعالم والمرحوم صاحب المدارك وهما من كبار علماء الشيعة في بداية القرن الحادي عشر ومن معاصري الشيخ البهائي كانا من تلامذة الملا عبد الله.

كان أبناءه مشرفين على الحرم العلوي الشريف، وكان من الطبيعي بأن يقوموا بأنشطة وأعمال في سبيل نشر الدين، كما ورد في كتاب "ماضي النجف وحاضرها" للراحل آل محبوبة ومعارف الرجال للشيخ محمد حرز الدين وكذلك تاريخ النجف الاشرف لحفيده (المرحوم الشيخ محمد حسين حرز الدين) وفي موسوعة العتبات العاليات وكل الكتب التي دونت حول تاريخ النجف والشخصيات التي تنتمي إلى النجف الاشرف، تم نقل موضوعات حول الملا عبد الله أو أسرته بالتأكيد. إن مكان دفنه ووفقا لمختلف الوثائق هو حرم الإمام علي عليه السلام. مع أنه يجب تكريم المنطقة المنسوبة إليه في مدينة بهاباد يزد.

كيف تقيمون كتاب الحاشية علميا وفي جانب الفصاحة الكتابية؟

إن حاشية الملا عبد الله اليزدي لها كتاب قيم، وإن الحوزات العلمية تستفيد منه سابقا وحاليا. كتب هذا الكتاب في النجف الاشرف، في الحرم الشريف؛ مثل رضي الدين الإستربادي الذي ألف كتابه الشهير الشرح الكافية، في الحرم الشريف في مدينة النجف الاشرف؛ فان ملا عبد الله كتبه في تلك الأجواء المعنوية السائدة على الحرم. إن الحاشية لها مكانة علمية كبيرة وكانت لقرون الكتاب المنطقي الرائج في الحوزات لتعليم المنطق في المستويات الابتدائية ويمكن اعتباره ناسخ الكتب المنطقية قبله. في جانب فصاحة البيان وسلالة الألفاظ وبلاغة الجمل والعبارات، ليس فقط في الحاشية بل في الآثار الأخرى المتبقية من الملا عبد الله، وينقل الشيخ آقا بزرك في كتاب الذريعة الشريفة، أجزاء قصيرة منها، فتبين بأن المرحوم الملا عبد الله كان عالما فصيحا وبليغا، وهذا الأمر كان بسبب تدريسه العلوم البلاغية والعلوم الأدبية، وبسبب إتقانه العربية السائدة في الحوزات في تلك الفترة الزمنية. أما القضية الأخرى التي يجب التذكير بها، هي ان الكتب المنطقية في زمن الملا عبد الله وقبله كانت لأهل السنة، وإنني أرى بان من أسباب نشر حاشية الملا عبد الله هي كون مؤلفها شيعيا.

حوار مع حجة الإسلام والمسلمين بور وهاب

• حبذا لو تحدثتم لنا عن بركات الملا عبد الله البهابادي للحوزات.

إن الملا عبد الله البهابادي اليزدي رحمه الله هو عالم شهير في عصر الصفوية، وجاءت شهرته في الفترات التالية من خلال كتاب الحاشية الشهير في مجال المنطق، ان الحاشية تعتبر من الكتب القيمة التي كتبها عالم شيعي في مجال علم المنطق. كان يدرس لقرون طويلة في الحوزات، وكتبت عليه شروح كثيرة، إن البهابادي رحمه الله من خلال كتابة هذا الكتاب وتربية طلاب بارزين له دين كبير على الحوزات الشيعية. وإقامة مراسم تكريمه وإحياء آثاره هي أقل ما يمكننا القيام به لأداء حقه. إن الكبار مثل الشيخ البهائي وصاحب المعالم (ابن الشهيد الثاني) وصاحب المدارك (حفيد الشهيد الثاني) كانوا من تلامذة البهابادي اليزدي رحمه الله وأنهم قاموا بأعمال كثيرة في سبيل تقوية الحوزات الدينية وتقوية الشريعة في العصر الصفوي في بلاد إيران والعراق والشام.

• ما هي سمات حاشية الملا عبد الله؟

إن الحاشية لها صيت ذائع و ليس أثرا مستقلا وكتابا فحسب. بل انه شرح على كتاب آخر وهناك فرق بين الأثر المستقل والشرح. على سبيل المثال فمن فروق حاشية ملا عبد الله رحمه الله مع منطق المظفر رحمه الله هو أن في كتاب الحاشية هناك القليل من الأمثلة للقضايا، لكن في منطق مظفر هناك الكثير من الأمثلة. إن المظفر رحمه الله كتب الصناعات الخمس في كتابه، لكن الحاشية لا يوجد فيها مبحث الصناعات. والجدل والبرهان والشعر، جاءت في الصناعات الخمس، وإنها قضايا ضرورية للطلاب وأنهم بحاجة إلى معرفة الفنون والصناعات الخمس لاعتلاء المنبر وإلقاء الخطابة والقضايا الشفوية والكتابات المستدلة والكلامية. أما عن عدم حديث البهابادي اليزدي رحمه الله عن تلك القضايا فإن السبب يكمن في كون الحاشية شرحا على التهذيب وليس هناك مجالا للإسهاب في الكلام. لو تلاحظون الحاشية، لترون بأن البهابادي اليزدي رحمه الله عندما يقدم إيضاحات في مجال الصناعات الخمس في عدة سطور، يكتب في نهاية الحديث "إنما ذكره المتأخرون في مجال الصناعات الخمس بشكل عابر وهذا لا يعد أمرا صحيحا ولا يجب ذكر القضايا المهمة في الصناعات الخمس بشكل مقتضب، ومن جهة أخرى لا يجب إطالة الحديث في قضايا ليس لها أهمية مثل القياس الاقتراني الشرطي". وثم يقول على نفس المنوال "للتعويض عن نقص كتابات المتأخرين العالمين في المنطق حول الصناعات الخمس عليك أن تلقي نظرة على كتب السابقين، كي تخلص نفسك من الجهل البرهاني والنجاة من ألم الجهل". ثم يأتي عدم ذكر بعض المباحث في حاشية ملا عبد الله بسبب التزام الشارح بالنص.

في نهاية الحديث يجب أن أقول بأن تكريم العلماء في الحقيقة يعد تكريما للعلم. إن الملا عبد الله رحمه الله كان من أبرز علماء في العصور السابقة، وإن مساعيكم في مجال التعريف به تعد في الحقيقة مساعي لتكريم الشعائر الإلهية والعلم. هناك مقام في بهاباد يزيد ويعرف بمقبرة الملا عبد الله البهابادي رحمه الله انني ذهبت إلى هناك والناس يولون احتراما خاصا بالمزار خاصة في الليالي التي تقام فيها المناسبات الخاصة وتقام مراسم الفاتحة، وحتى يقولون بان هناك حاجات قضيت في المقام. على كل إن أهالي محافظة يزد محبين للولاية ومخلصين لأهل البيت عليهم السلام. لكن منطقة جلكه وبهاباد يكنون احتراما خاصا لأهل البيت عليهم السلام ومجالسهم أكثر روحانية ويتم إقامة الاحتفالات الدينية وتواجه ترحيبا كبيرا. وعلى كل إن روح الولاية في تلك المنطقة قوية جدا، اسأل الباري عزوجل أن يوفقكم في إقامة مراسم تكريم المرحوم الملا عبد الله رحمه الله بكل عظمة حتى تترك تأثيرها الكبير.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

حوار مع حجة الإسلام والمسلمين مهدوي مهر

ان تكريم تاريخ وحياة الكبار والعلماء لا يتم من منظار مؤلف المعاجم أو دائرة المعارف، بل انه بحاجة إلى عمل كبير مثل إحياء التراث. ان جمع ونشر مؤلفات الذين قدموا خدمات في تاريخ الإسلام، وقاموا بأنشطة خالدة، يعد مدلولا واضحا من تكريم الشعائر الإلهية، ولهذا السبب ان ما تقومون به من أعمال في مجال إقامة مؤتمر للعلامة ملا عبد الله بهابادي رحمه الله محل تقدير فألف ألف تشكرون.

إن القضية التي يجب أن نعرفها عن فترة تواجد المرحوم العلامة البهابادي رحمه الله في العراق، هي أنه في فترة كانت العتبات المقدسة في العراق تحظى بدعم الحكومة الإيرانية، وهذه العلاقة استمرت في فترة الحكومة الصفوية وحتى بعدها أي في فترة الحكومة القاجارية، وكانت الدول ملتزمة بتقديم الخدمة للعتبات المقدسة، وكانوا يرون شرعيتهم في تلك القضايا. ففي فترة القاجارية لا يمكن اعتبار اهتمام الحكومة بالعتبات ينحصر في تدين ملوك القاجارية، بل ان المجتمع كان يطلب منهم القيام بهذا العمل. على هذا فان الحكومات وبعيدا عن سياساتهم وعقائدهم كانوا يرون أنفسهم ملزمين في تقديم الخدمة لقضايا الروضة المقدسة والعتبات المقدسة. في يومنا هذا يجب إحياء ونشر هذه الثقافة ذلك انه يجب على أي دول وبعيدا عن انتماءها ان تعتبر تقديم الخدمة لمقامات المعصومين عليهم السلام أصلا وركيزة.

لخدمات الشعب الإيراني والعراقي في الأماكن المتبركة تاريخ طويل الأمد وهذا الأمر يوفر الأرضية المناسبة للتعامل الإيجابي بين الدولتين. هذا وان الاهتمام بهذه النقطة يعد مهما فان خدمات الشعب والدولة في إيران سابقا كانت بارزة بسبب توفير الأرضية الملائمة من جانب المراجع والدول. انني أرى بانه يجب تجديد ثقافة حب أهل البيت الدولية، ذلك ان الأئمة المعصومين عليهم السلام كانوا دائما محورا للوحدة المسلمين، وان إقامة العزاء عليهم يعد ملتقى الوئام والاتحاد والقوة والانسجام بين مختلف الأعراق والقوميات. على سبيل المثال، في السنوات المنصرمة شاهدنا إقامة مراسم بمشاركة العشرات من الملايين من الشيعة والمذاهب الأخرى، والأديان كذلك، وهذا الأمر لا يتم إلا ببركة أهل البيت عليهم السلام. هذا ويجب ان نعتن بالحساسيات ويجب ان يتم أي نشاط بالتنسيق مع الإخوة العراقيين.

تعتبر إحدى طرق تقوية العلاقات التاريخية والتفاعل البناء بين الشعبين هو تعاون الحوزات العلمية في مدينة قم والنجف الاشرف. انني أرى بان الحوزة العلمية في قم هي بنت الحوزة العلمية في النجف الاشرف. ان هذه الحوزة لها تاريخ طويل لكن مع الأسف وبسبب السياسات الخاطئة لنظام البعث الدكتاتوري والمتعصب؛ ألحقت أضرارا كبيرة بها، لكن في إيران ومن خلال مساعي جبارة بذلتها شخصيات كبيرة نمت وترعرعت في الحوزة العلمية في النجف، بلغت الحوزة العلمية في قم مكانة سامية وإنها في يومنا هذا تعد كيوسف وصل مقام عزيز مصر، عليها ان تساعد يعقوب (حوزة النجف الاشرف) كي يبلغ مكانته الرئيسية والصدارة. على هذا فان العلاقة والتفاعل بين الحوزتين يمكن ان تأتي بالكثير من البركات لعالم التشيع والإسلام العزيز.

الـزمـــــلاء

كان الآخوند الملا عبد الله زميلا للملا احمد الأردبيلي الشهير بمقدس وكذلك زميلا لميرزا جان الباغنوي الشيرازي وكانوا جميعا قد تلقوا العلوم العقلية في مدينة أصفهان عند جمال الدين محمود (من تلامذة العلامة الدواني).

في القرن العاشر للهجرة رأي طفل سعيد الحظ، النور في مدينة اردبيل. ترعرع وازدهر واجتاز المراحل العلمية والكماليات المعنوية والعرفانية، فبلغ درجة من العلم والمعرفة والزهد والتقوى، حتى بقي إلى يومنا هذا أسوة العلماء والمتقين. اسمه احمد ابن محمد وكان ينتمي إلى أسرة محبة لأهل البيت عليهم السلام. جعل العلم والعمل مقصدا له وبلغ في الزهد والتقوى مرتبة حتى عرف بالمقدس، وكان متبحرا في البحث والتعمق العلمي لدرجة اشتهر بالمحقق. رحل عن الدنيا في شهر رجب عام ٩٩٣ للهجرة.

انتهى المطاف بالزملاء الثلاثة بمختلف الأشكال، إذ توجه مقدس الأردبيلي إلى تعلم الفقه والزهد واتجه آخوند ملا عبد الله وميرزا جان باغنوي الشيرازي نحو الأدب، حيث أصبح ملا عبد الله من علماء ومدرسي الأدب والعلوم التقليدية في القرن العاشر للهجري، والحاشية التي كتبها الاثنان على الكتب التقليدية في عصرهما، تعتبر منذ سنوات في عداد الكتب الدراسية.

جديدترين اخبار حوزه‌های علميه مراجع عظام تقليد و مراكز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نيوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفكس: ٣٢٩٠١٥٢٤ - ٠٢٥
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ٣٢٩٠٠٥٣٦ - ٠٢٥

حجة‌الاسلام والمسلمین شهرستانی

بزرگداشت مقام علمی و معنوی دانشمندان ساده تلقی نشود

شورای علمی و اجرایی کنگره بزرگداشت علامه بهابادی یزدی در تاریخ دوم شهریور ۱۳۹۴ دیداری با حجة‌الاسلام والمسلمین سیدجواد شهرستانی (نماینده حضرت آیة‌الله العظمی سیستانی در قم) در محل دفتر ایشان در شهر مقدس قم داشتند که بیانات ایشان در این زمینه به این شرح می‌باشد:

بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم

بزرگداشت مفاخر و احیای آثار بزرگان علاوه بر اجر معنوی، اثری وضعی دارد. چون این بزرگان بوده‌اند که معارف دین را به ما رسانده‌اند و به تعبیری «کم ترک‌السابق للاحق» یا «ما ترک‌السابق للاحق»؛ یعنی توجه به میراث عظیمی که گذشتگان برای ما برجای نهاده‌اند.

بهره‌برداری مناسب از آن میراث می‌تواند در بهبود وضعیت ما در عرصه‌های مختلف مؤثر باشد. یکی از راه‌ها و مصادیق تقدیر و تشکر از علما، همین مراسم بزرگداشت و احیای آثارشان است. به یاد دارم اوایلی که مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام اقدامات تحقیقی و پژوهشی خود را شروع کرد، یکی از بزرگان به بنده فرمود: «شما در راه احیای آثار بزرگان مخلصانه که یک قدم بردارید، مورد لطف و عنایت آن بزرگان قرار گرفته و دعای آنها شامل حال شما می‌شود.» یعنی امر تفخیم مقام علمی و معنوی عالمان و دانشمندان را نباید یک امر ساده تلقی کرد.

مرحوم ملاعبدالله بهابادی از بزرگان منطقه یزد و از دانشمندان اثرگذار عصر صفوی به شمار می‌رود. صفویه خدمات فراوانی به شریعت نمودند. این‌که تشیع صفوی از تشیع علوی تفکیک می‌شود، امری مغلطه‌انگیز و ناصحیح است. مبدأ تاریخ شیعه از زمان صفویه نبوده، همین که بزرگان ما و امامان ما قبل از صفویه همین عقاید رایج و صحیح شیعی را داشته‌اند، باعث می‌شود شبهه یاد شده رنگ ببازد و نباید از آن ترسید. ملاعبدالله هم که در همین عصر می‌زیسته، در تقویت مذهب و نشر معارف دینی صاحب نقش بوده است و برگزاری کنگره برای وی کاری مثبت قلمداد می‌شود. در خاطرم هست که در زمان برگزاری کنگره شیخ مفید که مسئولیت کشورهای عربی با بنده بود و با امثال قرضاوی (که البته آن وقت مثل الان این رویکرد منفی شدید را نداشت) و محمد عماره از مصر و حسن حنفی دیدار داشتم. در زمان همان کنگره برخی از بزرگان از جمله حضرات آیات امینی، استادی و یزدی به محضر رهبری رفته بودند و ایشان از برگزاری کنگره هزاره شیخ مفید اظهار خرسندی کرده و فرمودند: «برگزاری این کنگره، مهم است؛ اما بیایید کار را به‌صورت منظم و برنامه‌ریزی شده و سیستماتیک انجام بدهید و هر سال برای یکی از بزرگان، کنگره برگزار کنید. امسال شیخ مفید، سال بعد سیدمرتضی، بعد محقق کرکی، علامه حلی و... الان این فرصت‌هایی که در جمهوری اسلامی است باید از آن‌ها بهره برد و ممکن است همیشه این فرصت‌ها در دست نباشد. بیایید و در این مسیر قدم بردارید.» خب این یک توصیه حکیمانه و منطقی است و اگرچه متأسفانه همان کنگره برگزار شد و دیگر تقریباً کسی دنبال کنگره‌ها را نگرفت، اما این نگاه؛ یعنی نگاه مستمر به بزرگداشت مفاخر و مشاهیر شیعه امری است که دارای برکت و فواید بسیاری می‌باشد. این‌طور نباشد که ما با یک شعار بیاییم، اما وسط کار بمانیم. باید همت بلند داشت و تلاش بسیار نمود و از ظرفیت‌ها در حد توان بهره مناسب نمود. بزرگان به گردن ما خیلی حق دارند. آن‌ها با آن امکانات کم توانسته‌اند این همه به مذهب و دیانت خدمت کنند. الحمدلله در این زمانه، وسایل و ظرفیت‌ها زیاد است و خیلی خوب است اگر بتوانیم آثار آن‌ها را خوب عرضه کنیم. بنده هم اگر بتوانم قدمی بردارم و کاری انجام دهم دریغ نخواهم داشت. یعنی سعی می‌کنم به سهم خود همکاری لازم را در قم، عراق، لبنان و جاهای دیگر هم داشته باشم. ما می‌توانیم شما را در ارتباط‌گیری و تهیه نسخه‌ها در بلاد عربی کمک کنیم. در این کار لازم است از نیروهای نخبه استفاده کنید. ما می‌توانیم به قله‌ها دست بیابیم، ولی از بس به ما تلقین شده که نمی‌توانید باورمان شده که واقعاً نمی‌توانیم. «قانون حذف» که در جامعه وجود دارد ما را بیچاره کرده و از بین برده است. بیاییم همدیگر را حفظ کنیم. بنده همیشه حرف خودم را می‌زنم و انتقاد خودم را هم می‌کنم، ولی دست رفاقتم هم به سوی دیگران دراز است. ان‌شاءالله بتوانیم در مسیر نشر معارف الهی و احیای آثار بزرگان و تقدیر از زحمات اسلام موفق باشیم و خداوند شما را هم در برگزاری فاخر کنگره ملاعبدالله بهابادی و احیای آثار او و معرفی مناسب وی توفیق بدهد.

ملاعبدالله بهابادی در تراث شیعه

۱. المفصل فی تاریخ النجف‌الاشرف؛ الاستاذ الدکتور حسن عیسی الحکیم؛ الجزء الثانی (تاریخ المرقد الحیدری الشریف)، ص۲۹۸-۲۹۹

۲. مشاهیر المدفونین فی‌الصحن العلوی‌الشریف؛ کاظم عبود الفتلاوی؛ الناشر: العتبه العلویه‌المقدسه؛ سنه النشر ۲۰۱۰م/ ۱٤۳۱ه.ق، ص۲۱۳

۳. روضات‌الجنات فی احوال‌العلماء والسادات؛ علامه المیرزا محمدباقر الموسوی الخوانساری الاصبهانی؛ الجزءالرابع، ناشر: الدارالاسلامیه، ص۲۲۲

٤. ماضی‌النجف و حاضرها؛ جعفر الشیخ باقر آل‌محبوبه؛ الجزءالثالث، الناشر: دارالاضواء، ص۳۸۵

۵. معجم‌رجال‌الفکروالادب فی‌النجف؛ الدکتورالشیخ محمدهادی الامینی، المجلد الثالث؛ سنه النشر۱۹۹۲م/ ۱٤۱۳ه.ق، ص۱۲۳۸

٦. الامل‌الامل؛ شیخ محمدبن الحسن (الحر العاملی)، تحقیق: السیداحمد الحسینی؛ القسم الثانی؛ الناشر: المکتبه الاندلس، ۱٦۰

۷. ریاض‌العلماء وحیاض‌الفضلاء؛ العلامه المتتبع الخبیرالمیرزا عبدالله افندی الاصبهانی؛ الجزءالثالث؛ من مخطوطات مکتبه آیة‌الله‌العظمی المرعشی‌النجفی، ص۱۹۱

۸. الدرالبهیه فی انساب عشائره النجف‌العربیه؛ عباس‌محمد الزبیدی‌الدجیلی، الجزءالثانی

۹. المعارف‌الرجال فی‌التراجم العلماء والادباء؛ حجة‌الاسلام والمسلمین الشیخ محمد حرزالدین؛ الجزءالثانی؛ مطبعه‌الآداب فی‌النجف

۱۰. العلام قاموس‌التراجم الاشهرالرجال والنساء من‌العرب والمستعربین والمستشرقین، خیرالدین الزرکلی، الجزءالرابع؛ دارالعلم للملایین

۱۱. الذریعه الی تصانیف‌الشیعه، آقابزرگ تهرانی، النجف، مطبقه القضاء، ۱۲۷۸ه.ق.

۱۲. اعیان‌الشیعه، الامین السیدمحسن، بیروت، المطبقه الاتقان، ۱۳۷۵ه.ق

۱۳. تکمله امل‌الامل، الصدر السیدحسن، قم المقدسه المکتبه آیة‌الله‌العظمی المرعشی، ۱٤۰٦ه.ق

۱٤. تتمیم امل‌الامل، القزوینی الشیخ عبدالنبی، قم المقدسه المکتبه آیة‌الله‌العظمی المرعشی، ۱٤۰۷ه.ق

۱۵. معجم‌البلدان، یاقوت شهاب‌الدین‌بن ملاعبدالله؛ مصر: مطبعة السعاده، ۱۹۰٦م

۱٦. مراصدالاطلاع علی اسماء‌الامکنة والبقاع، البغدادی صفی‌الدین عبدالمؤمن‌بن عبدالحق؛ بیروت، دارالاحیاء الکتب العربیه، ۱۹۵٤م

استقبال علما از حاشیه ملاعبدالله

علامه دانشمند شیخ آقا بزرگ تهرانی (صاحب‌الذریعه) درباره «حاشیه» ملاعبدالله می‌نویسد: تاکنون حواشی بسیاری بر حاشیه عالمانه آخوند ملاعبدالله بهابادی نوشته شده است. نام تعدادی از آن‌ها به ترتیبی الذریعه آمده به این قرار می‌باشد:

۱. حاشیه شیخ اسحاق حویزی که تا بحث قیاس پیش رفته و مشتمل بر ۳۰۰۰ بیت است؛

۲. حاشیه آقا محمدتقی‌بن محمد علی کرمانشاهی؛

۳. حاشیه ملا محمد حسین بن اسماعیل یزدی پاشنه طلایی معروف به صراط‌المستقیم؛

٤. حاشیه شیخ محمدحسن، فرزند ملامحمد جعفر شریعتمدار؛

۵. حاشیه شیخ محمدسعید، فرزند سیدمحمد طباطبایی؛

٦. حاشیه میرصدرالدین مدرس یزدی به نام مرصع‌الحواشی؛

۷. حاشیه معروف به کشف‌الاستار؛

۸. حاشیه معروف به تعدیل‌المیزان؛

۹. حاشیه شیخ عبدالرحیم؛

۱۰. حاشیه ملاعبدالرزاق لاهیجی؛

۱۱. حاشیه میرزا عبدالغفار؛

۱۲. حاشیه میرزا علی‌رضا، فرزند کمال‌الدین حسین؛

۱۳. حاشیه میرزا محمد، فرزند احمدعلی قراچه داغی تبریزی؛

۱٤. حاشیه محمدعلی، فرزند قربان‌علی اردبیلی؛

۱۵. حاشیه ملامحسن تهرانی؛

۱٦. حاشیه ملامحسن، فرزند محمدطاهر قزوینی؛

۱۷. حاشیه میرزا محمد تنکابنی؛

۱۸. حاشیه میرزا محمد یزدی؛

۱۹. حاشیه سیدمحمدمهدی موسوی؛

۲۰. حاشیه ملانظرعلی، فرزند محسن گیلانی؛

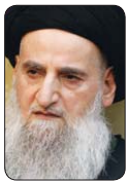
۲۱. حاشیه یعقوب بختیاری حویزی.

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵ www.hawzahnews.com mail: info@hawzahnews.com
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵ www.ofoghhawzah.ir mail: info@ofoghhawzah.ir

علامه بهابادی در آیینه بزرگان و فرهیختگان

■ آیةالله سیدعباس مدرسی یزدی از مراجع عراق

در حوزه علمیه نجف، برخلاف فلسفه، منطق به‌صورت وسیعی تدریس می‌شد. از جمله کتاب‌هایی که در آن دوره تدریس می‌شد می‌توان به: الکبری، الحاشیه ملاعبدالله، منطق منظومه و منطق شفا اشاره کرد. که بنده حاشیه ملاعبدالله را نزد جناب مستطاب سیداعتمادی تلمذ کردم.

ملاعبدالله بهابادی علاوه بر این‌که از معقول‌دانان و حکیمان بوده، در فقه و علوم منقول هم دستی داشته است. در کتبی که پیرامون مشاهیر و علمای یزد نوشته شده، مانند کتابی که آقای سیدمحمدحسین مدرسی با عده‌ای از فضلا و اطرافیان آیةالله سبحانی پیرامون طبقات فقهای اسلام تألیف کرده‌اند، ملاعبدالله یزدی را جزو فقیهان یاد می‌کنند. هم‌چنین در کتاب نجوم‌السرد مرحوم سیدجواد مدرسی نیز، شرح حالی از ملاعبدالله بیان شده است.

مرحوم بهابادی مدتی متولی حرم حضرت امام علی ﷺ بوده و خزانه غنی حرم شریف علوی ﷺ که نفائس زیادی داشته است، تحت اختیار وی بوده و بر اثر حسن سلوک اجتماعی و مدیریت مناسب در امر تولیت، این منصب را در نسل وی باقی گذارده‌اند. و از میان تألیفات ایشان، از آن‌جایی که کتاب حاشیه را در شهر مقدس نجف اشرف نوشته، برکت خاصی در این کتاب موجود است و تقریباً تمامی مراجع تقلید پنج قرن اخیر و عمده علمای اعلام، در ابتدای تحصیلات خود، این کتاب را درس گرفته‌اند و به‌ویژه متکلمان و فلاسفه از آن بهره‌ها برده و شروح بسیاری هم بر آن حاشیه نوشته شده است.

■ استاد رسولی اراکی از فرهیختگان حوزه

همه علما، چه آن دسته از عالمانی که با دربار ارتباط داشته و چه آن‌هایی که مرتبط نبوده‌اند، جز تقویت شرع انور و مذهب حقه، انگیزه‌ای نداشته‌اند. البته مثل هرزمان دیگر روحانی‌نمایانی بوده‌اند که با انگیزه‌های غیرالهی به شاه و دربار نزدیک می‌شده‌اند، اما عالمان واقعی شیعه همواره برای اهداف الهی و آسمانی با دربار و شاه و حکام و وزرا ارتباط داشته‌اند. عالمانی که از پذیرش منصب‌ها سرباز می‌زده و یا در اصل دیدار با شاهان احتراز داشته‌اند (مثل شیخ حسن‌بن شهید ثانی صاحب کتاب معالم شاگرد ملاعبدالله بهابادی)، ادله خاص به خود را داشته‌اند. در طرف مقابل هم عالمانی که کم یا زیاد با دربار ارتباط داشته‌اند، عمدتاً بر اساس مبنای دینی و بعضاً به سبب جبری که در آن گرفتار شده‌اند، این ارتباط را برمی‌تافته‌اند و زمانی که موقعیت زمانه ایجاب می‌کرده که ارتباط با یک شاه یا حاکم و وزیر می‌تواند باعث تقویت دیانت و شریعت یا حداقل جلوگیری از ظلم دربار و درباریان شود، عالمان و فقیهان از این امر روی‌گردان نبوده‌اند. ملاعبدالله بهابادی یزدی نیز که تولیت حرم مطهر و مقدس علوی (علیه‌وآله‌السلام) را قبول می‌کند، مقام و منصبی را برگزیده که وی را کاملاً از امور خودش غافل نمی‌کند. چون وی تقریباً به همان نسبتی که در شیراز و اصفهان تدریس و تصنیف داشته، در نجف هم عمده کارش همان امور است؛ اگرچه به امر تولیت حرم نیز می‌پرداخته، و تولیت آن روزگار چیزی شبیه منصب حاکم و والی بوده و به قضایای اجتماعی و منطقه‌ای هم ربط داشته است.

اما در بیان علت روی آوردن ملاعبدالله به نوشتن آثار کلامی باید بگوییم که اگر ما دوران حکومت صفوی را به دو نیم تقسیم کنیم، تمام عصر زندگی ملاعبدالله بهابادی صاحب حاشیه، در نیمه اول آن حکومت قرار داشته که جریان‌های تکفیری غیرشیعی در نیمه اول فعال‌تر بوده‌اند و عثمانی در شمال غرب و ازبک‌ها در شمال شرق، نه‌تنها کتاب‌های متعددی علیه شیعه می‌نوشته‌اند؛ بلکه بارها لشکرکشی کرده و شیعیان شهرهای مختلف را قتل‌عام می‌کرده‌اند. زمانی هم که جریان‌های تکفیری فعال باشند، خواه‌ناخواه نیاز به دفاع فکری و عقیدتی بیشتر احساس می‌شود و حتی اگر حکومت این اندازه تفطن نداشته باشد، خود عالمان به اهمیت این رویکرد واقف می‌باشند. و ما می‌بینیم آثار کلامی متعددی در همین زمینه‌های کلامی نوشته شده است.

■ حجةالاسلام والمسلمین مهدوی‌مهر جانشین ریاست جامعة المصطفی‌العالمیه

تکریم و بزرگداشت تاریخ و زندگی بزرگان و علما، از منظر یک کار معجم‌نگاری یا دائرةالمعارفی نیست؛ بلکه نیاز به یک کار بزرگی هم‌چون احیای تراث دارد. جمع‌آوری و نشر آثار کسانی که در تاریخ اسلام خدماتی را عرضه کرده و فعالیت‌های ماندگاری را انجام داده‌اند، مصداق روشنی از تعظیم و تکریم شعائرالهی است.

نکته‌ای که در زمان حضور مرحوم علامه بهابادی در عراق باید مورد توجه قرار گیرد، این است که در دوره‌ای، عتبات مقدسه عراق تحت حمایت جدی حکومت ایران بود و این ارتباط در دولت صفویه و حتی تا زمان دولت قاجاریه ادامه داشت و دولت‌ها ملتزم به خدمت به عتبات مقدسه بودند.

■ حجةالاسلام والمسلمین رجبی عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه

حجت‌الاسلام والمسلمین محمود رجبی عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه گفت: ملاعبدالله بهابادی یزدی در آموزش، تعلیم و تعلم و کتابت و تالیف کتب متعدد الگویی تمام عیار برای همه حوزویان است. وی یکی از شخصیت‌های دوران صفویه است که در حوزه‌های مختلف صاحب نظر بوده و آثار ماندگاری را باقی گذاشته است. در حوزه منطق، تفسیر و کلام اسلامی کتب متعددی از این عالم در قالب تالیف و حاشیه بر آثار پیشینیان به یادگار مانده است.

علامه ملاعبدالله بهابادی یزدی ﷺ از نظر شخصیت اخلاقی الگویی برای جامعه محسوب می‌شود و به ویژه در جنبه‌های علمی آثار قابل توجهی که مورد توجه علمای رشته‌های مختلف بوده، بر جای گذاشته است. یکی از مواردی که در مباحث علمی جامعه نقش بسیاری بازی می‌کند، بحث منطق است و در واقع منطق، ناشی از تفکر صحیح اوست. ترفندهای کسانی که مخالف با دیدگاه‌های حق هستند، در مقام گفت‌وگو، استدلال و مناظره به کار گرفته می‌شود، در علم منطق در واقع زوایا بررسی و راهکارهایی برای جلوگیری از آنها ارائه می‌شود. در حوزه استدلال برای حقایق دینی و غیردینی منطق است که ویژگی‌های استدلال معتبر از غیر معتبر را نشان می‌دهد.

دوران صفویه دوران شکوفایی فرهنگ اهل‌بیت ﷺ بوده و این دانشمندان بزرگ بودند که توانستند شکوفایی علم و معرفت در این دوران را در جامعه پایه‌ریزی کرده و به ثمر برسانند. اگر در دوران صفویه شاهد این شکوفایی هستیم، به همت شخصیت‌های دارای پشتکار و استقامت در رسیدن به اهداف و آرمان‌های علمی بوده که توانستیم این شکوفایی را شاهد باشیم که می‌تواند برای جامعه الگوباشد. وی در محقق‌سازی اهداف و شکوفایی علمی و تربیت دانشمندان بزرگ و شاگردانی مانند شیخ بهایی یا شهید ثانی نقش داشت و در زمینه تالیفات، تعلیم، تعلم و شکوفایی علمی الگویی برای جامعه هستند.

وی به اهمیت برگزاری همایش‌های بزرگداشت علما برای طلاب و بزرگان گفت: یکی از کارهای ضروری این است که جامعه ما پیشینه خود را بشناسد و همچنین شاخصه های علمی، آموزشی و فرهنگی برای نسل جدید داشته باشد و توانمندی‌ها را به آنها گوشزد کند. بنابراین، این همایش ها در چگونگی دستیابی به اقتدار علمی در مقاطع تاریخی کمک کرده و خودباوری را در نسل کنونی ایجاد می‌کند و آثار برجسته آنها به عنوان گنجینه علم و معرفت در این کنگره‌ها معرفی می‌شود.

وی با بیان اینکه هر کار علمی نیازمند مشاهده پیشینه و سابقه کار است، گفت: این همایش‌ها به منظور ارائه پیشینه علمی در رشته‌های مختلف برگزار می‌شود و سیره و روش این بزرگان در زمینه علمی، آموزشی، اخلاقی و تربیتی برای نسل جدید درس‌آموز است.

رجبی خاطرنشان کرد: برخی دانشمندان آثاری را خلق کردند، ولی امروز به سختی چنین کاری انجام می‌شود، با برگزاری بزرگداشت‌ها انگیزه آنها به نسل دیگر منتقل می‌شود تا در سایه تلاش و کوشش کارهای بزرگی خلق کنند

■ دکتر حسین رهنمایی عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

علامه ملاعبدالله یزدی از بزرگ‌ترین فیلسوفان و دانشمندان قرن اول ظهور حکومت صفویه بوده که دارای ویژگی‌های متعدد و برجسته‌ای است.

نهایت معرفت و شناخت ما نسبت به ایشان این است که وی یک عالم یزدی و صاحب کتابی به نام «حاشیه» در علم منطق می‌باشد. در واقع شناخت کاملی از ایشان به‌وجود نیامده است. پس نسبت به شخصیت‌هایی که این‌گونه هستند، اولین کار ما لزوم شکستن این فضای ناکافی و شناساندن کامل‌تر آن عالم می‌باشد.

به‌طور کلی اصطکاک سیاسی بین نظام عثمانی و نظام صفوی، هم در فقه بوده و هم در کلام، که ملاعبدالله یزدی با رویکرد مثبت شیعی خود در این زمینه‌ها تدریس و تألیف می‌کرده است. یعنی در حواشی تجرید قرن دهم که بزرگان شیعه از جمله ملاعبدالله یزدی نوشته‌اند، تمامی شبهات و تهمت‌های

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افـق حـوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵

عثمانی‌های شمال‌غرب ایران و ازبک‌های شمال شرق ایران که علیه شیعه منتشر می‌شد جواب داده شده است. این یعنی نیازسنجی نسبت به زمانه و رفع حاجت‌های زیست اجتماعی مردمی که حکومتی نوین را مشاهده می‌کنند. هم‌چنین در بحث‌های خاصی چون نماز جمعه از ایشان نوشته‌هایی وجود دارد، و اگر نسخه‌ای از شرح استبصار ایشان هم یافت شود، به احتمال قوی، یک شرح با نگرش نقد اخباری‌گری است که در حال تکوین و تکوّن بوده است. همان آرزوی مرحوم یزدی در تفنین ادله عقلی بر قواعد فقهی هم یک نیاز زمانه بوده که اگر بیشتر به آن توجه می‌شد چه‌بسا اخباری‌گری قدرت نمی‌یافت و نگاه منقول و معقول به علوم در حوزه‌ها به جریان خود ادامه می‌داد.

هم‌چنین ایشان «التجارة‌الرابحه» را بر اثر نیازی که مردم زمانه به فراگیری تفسیر دو سوره حمد و توحید داشتند، نگاشت.

■ حجة‌الاسلام والمسلمین شیخ حمید بغدادی

ملاعبدالله یزدی با این‌که از مراجع تقلید نبوده؛ ولی دانشمندی بزرگ و ملایی برجسته بوده که حق زیادی به گردن حوزه‌ها دارد و مطرح شدن او دارای فوایدی است.

کتاب وی، حاشیه ملاعبدالله یزدی از جهت علمی و فصاحت، یک کتاب با ارزش است که حوزه‌های علمیه از آن بسیار استفاده کرده‌اند و می‌کنند. ملاعبدالله این کتاب را در نجف اشرف نوشته و چه‌بسا مثل رضی‌الدین استرآبادی که کتاب مشهور شرح کافیه را در حرم شریف نجف نوشته، ملاعبدالله هم در فضای معنوی حرم این اثر را نوشته باشد. حاشیه در جایگاه خودش علمیت خوبی دارد و قرن‌ها کتاب رایج منطقی حوزه‌ها برای آموختن منطق در سطوح ابتدایی بوده و می‌توان آن را ناسخ کتب منطقی ماقبل خودش دانست. از حیث فصاحت بیان و روانی الفاظ و بلاغت جملات و عبارت-ها هم نه‌تنها حاشیه؛ بلکه بقیه آثاری هم که از ملاعبدالله برجای مانده و شیخ آقا بزرگ در لابه‌لای کتاب شریف «الذریعه» بخش‌های کوتاهی از آن‌ها را نقل می‌کند، نشان می‌دهد که مرحوم یزدی، یک عالم فصیح و بلیغ بوده و این به سبب تدریس علوم بلاغی و دانش‌های ادبی توسط وی و هم‌چنین قوت عربی‌دانی حوزه‌ها در آن روزگارها بوده است.

و شهرت ملاعبدالله قبل از نوشتن حاشیه، فراگیر بوده است. مرحوم آقابزرگ تهرانی در «طبقات أعلام‌الشیعه» بخش «احیاءالداثر» نقل می‌کند که شهید ثانی نامه‌ای به وی می‌نویسد. که احتمالاً پیرامون علوم معقول و منطق و فلسفه و حکمت بوده که مرحوم یزدی در پی ایجاد موج آن در اصفهان یا نجف بوده است. و این نامه‌نگاری نشان می‌دهد که وی در شام هم مقداری شناخته شده بوده است.

این رخداد، قبل از نوشتن حاشیه اتفاق افتاده است؛ چون حاشیه را بعد از شهادت شهید ثانی نوشته است. هم‌چنین وی قبل از رفتن به نجف اشرف گمنام نبوده چون او را از اصفهان به نجف فرستاده‌اند.

■ حجة‌الاسلام والمسلمین حبیب‌الله یوسفی عضو هیئت علمی گروه معارف دانشگاه علوم پزشکی کاشان

از جهاتی عدیده می‌توان به زندگی پربار این محقق فحل و عالم توانمند نظر افکند. اول این‌که کتاب نفیس و شریف «الحاشیه» که گاه الحواشی هم خوانده می‌شود، علمی‌ترین اثر این استاد بزرگوار و علامه گران‌قدر و جامع منقول و معقول یعنی حضرت شیخ عبدالله بهابادی یزدی ﷺ نیست. بدین معنا که درجه علمیت مرحوم یزدی را با الحاشیه نباید سنجید؛ چون این اثریک اثر پیرامون یکی از علوم آلی و مقدماتی حوزه است و حال آن‌که ملاعبدالله چنان‌که از فهرست آثارش مبرهن و روشن است، در فقه، حدیث، تفسیر، کلام، ادبیات و بلاغت آثار متعددی نوشته است و سطح پاره‌ای از این آثار بسیار والا می‌باشد و درجه علم و عیار دانش علامه یزدی را باید با آن آثار سنجید. ولی به سبب شهرت بیش از حد کتاب الحاشیه و نیز کتاب درسی بودن آن، مرحوم یزدی را معمولاً با این اثر منیف و منظم و جذاب می‌شناسند.

علامه بزرگ مرحوم شیخ عبدالله یزدی از دانشوران سترگ شیعی در سده دهم هجری قمری محسوب می‌شود. در روضات‌الجنات و نیز الذریعه، از وی، با نام شهابادی هم یاد کرده‌اند که روشن است یک لغزش قلم یا اشکال چاپخانه‌ای بوده است.

با توجه به آثار علامه بهابادی مانند تفسیر ایشان بر سوره مبارکه حمد و هم‌چنین توانایی او در عرصه ادبیات عرب و علوم بلاغی و فصاحت روح عربی‌دانی وی و قلم‌تازی‌نویس او، دانسته می‌شود که مرحوم یزدی علاوه بر این‌که یک فقیه، منطقی، فیلسوف، محدث و مفسر بوده است، یک ادیب و بلاغی هم به شمار می‌رود.

■ استاد حامد صدر معاون پژوهشی پژوهشکده باقرالعلوم قم

الحق والانصاف باید ملاعبدالله یزدی را از مفاخر علمی و دینی ایران اسلامی به حساب آورد و ضمن برجسته نمودن آثار و خدماتش، از او تقدیر و تفخیمی ارجمند صورت بپذیرد.

خستگی‌ناپذیری در مسیر کسب دانش و مهاجرت به شهرهای مختلف و مجامع مهم علمی هر روزگار و تلاش مستمر در مسیر تدریس علوم دینی و نگرش به اشتراک ماده اصلی علوم .حتی در دو عرصه علوم معقول و منقول . و توجه مناسب به ورود و خروج ساختارمند مباحث علمی و التفات به مقوله مهم علم دینی، از مؤلفه‌های یک پژوهشگر موفق است که در مرحوم علامه ملاعبدالله یزدی وجود داشته است. اگر شیوه نگارش وی در کتاب الحاشیه را شبیه شیوه تدریس وی بدانیم، باید او را دانشمندی موجزگو به شمار آوریم. من فکر می‌کنم مرحوم یزدی از میان کتب متعدد منطقی اسلاف و گذشتگان، بی‌جهت و از سر تفنن، «تهذیب» علامه تفتازانی را برنگزیده است تا بر آن حاشیه و شرح بنویسد. گمان می‌کنم ایشان از سر آگاهی و به سبب ساختار منظم و موجز رساله تهذیب، آن را برای تحشیه انتخاب کرده باشد و شاهد حسن انتخاب وی هم ماندگاری این اثر در طول چندین قرن به‌عنوان متن درسی در حوزه‌ها می‌باشد. به باور بنده اگر حاشیه ملاعبدالله، تحریر و بازنویسی شود می‌تواند کماکان به‌عنوان کتابی مدخل‌گونه بر منطق مظفر درآید.

■ حجة‌الاسلام والمسلمین هروی مسئول بین‌الملل کنگره علامه بهابادی

ملاعبدالله بهابادی از بزرگ‌ترین دانشمندان جهان تشیع در قرن دهم هجری است. نگاهی به وضعیت حوزه‌های علمی آن عصر و سفرهای علمی مرحوم یزدی؛ به‌علاوه جهات شاگردپروری ایشان و رویکرد اخلاقی و معنوی وی، همگی می‌تواند به‌عنوان الگوی رفتاری دانشجویان و طلاب و بلکه عالمان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی معرفی گردد.

در سیره علامه ملاعبدالله بهابادی، پیوند علم و اخلاق وجود دارد. کراماتی از وی نقل شده که ناظر به طهارت باطن وی است.

این‌که ایشان در عصر صفویه می‌زیست و برخلاف مشرب برخی افراد و شخصیت‌ها، از دربار دوری نگزید و وقتی منصبی به وی پیشنهاد شد آن را پذیرفت و به انجام فعالیت پرداخت؛ اگر تواریخ عصر صفویه را مشاهده کنید می‌بینید که در آن عصر عده‌ای امید داشته‌اند که حکومتی تشکیل دهند که مقدمه بر ظهور منجی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف باشد و بدون شک این نگاه علاوه بر سعادت اخروی، زندگی دنیوی انسان را نیز خوش‌بو و پربرکت خواهد کرد.

■ حجة‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد جنت‌امانی، استاد دانشگاه شهید بهشتی تهران

در مورد تأثیر ملاعبدالله یزدی در دانش و سیاست عصر صفویه باید بگوییم که با توجه به افکار ایشان و تمایز دوران قبل از مرحوم یزدی با دوران پس از وی، نقش اثرگذار و سازنده‌ای در پرورش انسان‌ها و شخصیت‌های بزرگی که در جوامع سیاسی و تحولات علمی و فرهنگی ایران و عراق و شام داشته‌اند، ایفا کرده است؛ یعنی ما در این نواحی بزرگانی را چون شیخ بهایی، میرزا ابراهیم همدانی، سیدمحمد عاملی لبنانی (صاحب مدارک) و شیخ حسن عاملی (صاحب معالم) فرزند شهید ثانی را می‌بینیم که همگی دست‌پرورده ملاعبدالله بوده و در سیاست و دانش عصر صفوی اثرگذار بوده‌اند. و شاید تا زمانی که نسل شاگردان ملاعبدالله وجود داشته‌اند، اخباری‌گرایی رشد نکرده بود، و این نشان از سیطره فرهنگی نسل علمی پس از ملاعبدالله است. دیگراین‌که امنیت اجتماعی ایران و عراق در زمان ملاعبدالله نیز، از جهاتی مدیون بزرگانی چون صاحب حاشیه است.

ملاعبدالله انسان بسیار زیرکی بوده که در عصر فراگیری مادی‌گرایی، زندگی علمی‌اش را با تمرکز بر معقول (منطق، فلسفه و کلام) پی گرفته، یا تقدیر چنین بوده که وی عمده تلاشش را در زمانی صرف کند که رایحه ضدیت با معقول در حال استشمام بوده است.

■ حجة‌الاسلام والمسلمین پوروهاب کارشناس عرصه ادبیات

ملاعبدالله بهابادی یزدی عالم مشهور زمان صفویه می‌باشد که البته بعد از صفویه اغلب شهرت وی با کتاب منطقی معروف «حاشیه» همراه بوده است. این کتاب در طی قرن‌های متمادی در حوزه‌ها تدریس می‌شده و شروح متعددی هم بر آن نگاشته شده است.

ملاعبدالله از عالمان برجسته روزگاران گذشته است که تلاش در راستای معرفی بیشتر وی، در حقیقت تلاش برای بزرگداشت شعائر الهی و علم و دانش است.

■ استاد محمدجواد صاحبی از محققان عرصه دین‌پژوهی

برخی عالمان و بزرگان ما از حیثیت افکار و آثار و اندیشه‌ها و فعالیت‌های علمی و سیاسی و اجتماعی و تأثیر در زمانه خود، منطقه‌ای و برخی جهانی هستند و نسبت به آخوند ملاعبدالله بهابادی اگر مقالاتی در زمینه زندگی علمی و اخلاقی ایشان، معرفی کتاب الحاشیه و نیز مسایلی چون همکاری‌های عالمان با نظام صفویه تهیه شود، در شناساندن بیشتر آن شخصیت به جامعه علمی کشور و سایر طبقات مردم مفید و مؤثر خواهد بود. مسئله دیگر، حضور علمای شیعه در عرصه سیاست زمان خویش می‌باشد. به‌عنوان مثال، مرحوم شیخ بهایی از معروف-ترین شاگردان ملاعبدالله یزدی، با دربار ارتباط وسیعی داشته است و در عین حال در اشعار و لابه‌لای برخی آثارش بر این ارتباط می‌تازد. جمع بین همین مسئله، موضوع یک پژوهش قرار می‌گیرد.

اما شخصیت مرحوم بهابادی یزدی منحصر در کتاب ایشان نیست و خواه ناخواه مورخان و تراجم‌نگاران ایرانی و غیرایرانی از وی سخن گفته‌اند که باید این گفته‌ها تجمیع شده و به شیوه‌های متنوع و به‌روز ارائه شود. تأثیرگذاری‌های وی فراتر از منطقه بهاباد و یزد بوده و در حوزه‌های مطرح شیعی آن عصر تحصیل و تدریس داشته است. طبق جایگاه علمی و اجتماعی و حتی سیاسی باید برنامه‌های مجزایی تدوین و عملی شود.

جدیدترین اخبار حوزه‌های علمیه مراجع عظام تقلید و مراکز و مؤسسات حوزوی در خبرگزاری حوزه «حوزه نیوز»
mail: info@hawzahnews.com www.hawzahnews.com تلفکس: ۳۲۹۰۱۵۲۴ - ۰۲۵
هفته‌نامه علمی، فرهنگی، سیاسی «افق حوزه»
mail: info@ofoghhawzah.ir www.ofoghhawzah.ir اشتراک: ۳۲۹۰۰۵۳۶ - ۰۲۵

معرفی تألیفات و تولیدات علمی علامه بهابادی

■ **حاشیه بر حاشیه شرح جدید تجرید (قدیم دوانی)**

تجرید الکلام از آثار گران‌بهای دینی در رشته عقاید اسلامی و امامی تألیف دانشمند نامدار شیخ طوسی می‌باشد.

بر این کتاب شیخ که شامل مباحث امور عامه، اثبات صانع، جواهر و اعراض و مباحث نبوت و امامت و معاد می‌باشد شروح بسیاری نگاشته شده است که از جمله آن‌ها سه شرحی است که علامه دوانی بر این اثر گران‌سنگ نگاشته است. اولین شرح علامه دوانی بر شرح تجرید قوشجی، حاشیه قدیمی دوانی معروف می‌باشد که بر این کتاب علامه، ملاعبدالله بهابادی ﷺ شرحی نگاشته که معروف به حاشیه بر حاشیه شرح جدید تجرید (قدیم دوانی) می‌باشد. این اثر نسخه‌ای نزد صاحب الریاض دارد و نسخه دیگری از آن در کتابخانه آیة‌الله‌العظمی مرعشی نجفی موجود است.

■ **الدرة النسیة فی شرح الرسالة الالفیة الشهیدیة**

شروح متعددی بر کتاب الفیه شهید اول نوشته شده است که از آن جمله می‌توان به شرح ملاعبدالله با عنوان «الدره‌النسیه فی شرح‌الرساله الالفیه‌الشهیدیه» اشاره کرد.

■ **حاشیه بر حاشیه خطایی**

این کتاب یکی دیگر از آثار گران‌سنگ ملاعبدالله بهابادی می‌باشد که در علم معانی و بیان و به زبان عربی نگاشته شده است.

■ **حاشیه شرح تلخیص‌المقال**

کتاب گران‌مایه مفتاح‌العلوم نوشته سکاکی که شامل سه بخش صرف، نحو و علم معانی می‌باشد، بخش معانی آن توسط خطیب دمشقی با عنوان «تلخیص‌المقال» خلاصه‌نگاری شده است. نظام‌الدین عثمانی کتابی در شرح تلخیص‌المقال دارد که بر خود همین کتاب عثمانی نیز، شرح‌های زیادی نوشته شده است و حاشیه ملاعبدالله یکی از با ارزش‌ترین آن‌ها می باشد.

نسخه‌ای خطی از این حاشیه به خط نستعلیق در ۷۶ برگ، در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود است که گفته شده به خط خود ملاعبدالله می‌باشد.

■ **حاشیه بر حاشیه شرح جدید تجرید (جدید دوانی)**

دومین حاشیه از حواشی سه‌گانه علامه دوانی بر شرح قوشچی معروف به شرح جدید دوانی است که آخوند ملاعبدالله حاشیه‌ای بر آن نگاشته است. و نسخه خطی این اثر که به زبان عربی است در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود می- باشد.

■ **حاشیه بر حاشیه شرح شمسیه**

«الشمسیه فی‌المنطق» اثر ارزشمند عمربن علی قزوینی شاگرد شیخ طوسی می‌باشد که قطب‌الدین محمدبن محمد رازی شرحی بر این کتاب با عنوان شرح شمسیه نوشته است و علامه دوانی و شریف جرجانی بر شرح شمسیه حاشیه‌ای نوشته‌اند که به آن حاشیه کوچک و حاشیه شریفیه گفته می‌شود. ملاعبدالله بر این حاشیه علامه دوانی و سیدشریف جرجانی شرحی دارد که به نام حاشیه بر حاشیه شرح شمسیه معروف است.

■ **حاشیه بر حاشیه شریفیه**

این کتاب اثر ارزشمند ملاعبدالله بهابادی است که بر حاشیه شریفیه سیدشریف جرجانی نگاشته شده و به «حاشیه بر حاشیه شریفیه» معروف است و نسخه‌ای از آن هم در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است.

■ **حاشیه بر حاشیه شریفیه و جلالیه**

کتاب مطالع‌الانوار نوشته سراج‌الدین محمودبن ابی‌بکر ارموی می‌باشد که قطب‌الدین رازی شرحی بر آن مرقوم داشته و نام آن را لوامع‌الاسرار گذاشته است. بر همین کتاب شرح رازی، میر سیدشریف حاشیه‌ای نگاشته که به حاشیه شریفیه بر شرح مطامع معروف می‌باشد. هم‌چنین علامه دوانی نیز حاشیه‌ای بر شرح مطامع نوشته که حاشیه قدیمیه جلالیه نام دارد. ملاعبدالله بر این دو کتاب یعنی حاشیه شریفیه و حاشیه جلالیه شرح مشترک و مبسوطی نگاشته که به «حاشیه بر حاشیه شریفیه و حاشیه جلالیه» معروف است.

■ **حاشیه بر مبحث جواهر از شرح تجرید**

ملاعبدالله حاشیه‌ای بر مبحث جواهر و اعراض کتاب شرح تجرید قوشچی دارد که به «حاشیه ملاعبدالله بر مبحث جواهر از شرح تجرید» شهرت یافته است.

■ **حاشیه بر مبحث موضوع علم از حاشیه دوانی**

تفتازانی در خاتمه کتاب تهذیب‌المنطق، مباحث مختلفی را مطرح کرده است که یکی از آن‌ها موضوع علم می‌باشد. علامه دوانی به تناسب همین موضوع، حاشیه‌ای دارند که حاشیه مورد بحث ما، همان اثر ملاعبدالله بهابادی بر مبحث موضوع علم از حاشیه دوانی می‌باشد.

نسخه‌ای از این حاشیه در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است که در آن ملاعبدالله خود را بهابادی معرفی می‌نماید. این نسخه در زمان حیات ملاعبدالله و از روی نسخه دست نوشته خود ایشان نوشته شده است. و هم‌چنین نسخه خطی دیگری از این اثر در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود می‌باشد.

■ **«حاشیه بر مختصر» و «حاشیه بر مطول»**

ملاعبدالله بهابادی حاشیه‌ای بر کتاب مختصر تفتازانی و حاشیه دیگری نیز بر مطول تفتازانی نوشته است که به «حاشیه ملاعبدالله بر مختصر» و «حاشیه ملاعبدالله بر مطول» معروف است. این دو اثر به زبان عربی می‌باشد که نسخ خطی آن‌ها در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتابخانه آستان قدس رضوی وجود دارد.

■ **الخراره فی شرح‌العجاله**

ملاجلال‌الدین محمدبن اسعد دوانی حاشیه‌ای بر تهذیب‌المنطق نگاشته و نام آن‌را عجاله گذاشته است که ملاعبدالله بر این حاشیه عجاله علامه دوانی، شرحی نوشته و آن‌را «الخراره فی شرح‌العجاله» نامیده است. نسخه‌ای از این کتاب به خط شریف استرآبادی در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است.

■ **شرح تهذیب المنطق به فارسی**

مرحوم علامه بهابادی علاوه بر حاشیه معروف خود بر تهذیب‌المنطق تفتازانی به زبان عربی، شرحی به زبان فارسی نیز بر همین کتاب نوشته است که نسخه‌ای از آن نزد سیدمحمدباقر خوانساری صاحب روضات‌الجنان و نسخه‌ای دیگر نزد میرزا عبدالله افندی صاحب ریاض‌العلما می‌باشد. شیخ آقابزرگ تهرانی ضمن اشاره به دو نسخه فوق می‌نویسند که نسخ دیگری از این شرح در کتابخانه میرزا باقر قاضی در تبریز و کتابخانه عمومی امام علی ﷺ و نزد شیخ عزالدین الجزائری در نجف اشرف موجود می‌باشد.

■ **«شرح‌القواعد فی‌الفقه»**

«شرح‌القواعد فی‌الفقه» از جمله آثار دیگر ملاعبدالله بهابادی است که در آن به تبیین مسایل فقهی پرداخته و درباره هریک، ادله‌ای ارائه کرده است.

صاحب ریاض‌العلما می‌نویسد مشهور است که ملاعبدالله اطلاعی از علوم شرعیه نداشته، ولی در پاسخ به این قول، نوشته ملاامین رازی در تذکره هفت اقلیم را ترجمه کرده که می‌گوید مهارت آخوند ملاعبدالله در فنون علم فقه به غایتی بوده که می‌گفته اگر متوجه بدان علم گردم، به توفیق خدای تعالی، برهان دلایل عقلی بر مسایل فقهی گفته، چنان علم فقه را مدلل سازم که مجال چون و چرا نماند. (ریاض‌العلما/۳/۱۹۱)

■ **ضابطه اشکال اربعه**

این کتاب، حاشیه‌ای بر تهذیب‌المنطق تفتازانی به زبان عربی بوده که به صورت خاص، ضابطه اشکال اربعه آن کتاب را مورد بحث قرار داده است. ملاعبدالله این کتاب را به امر استاد بزرگوارش جمال‌الدین محمود شیرازی به رشته تحریر درآورده است. نسخه خطی این اثر گران‌سنگ در کتابخانه آستان قدس و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود می‌باشد.

هفته‌نامه افق حوزه/ ویژه‌نامه کنگره بزرگداشت حکیم ملاعبدالله بهابادی یزدی / به سفارش دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
هفته‌نامه افق حوزه
مدیرمسئول: حسن مولایی
سردبیر: یوسف ساعدی
دبیر سرویس علمی و فرهنگی: رمضانعلی عزیزی
طراح گرافیک و صفحه‌آرا: سید امیر سجادی
نشانی: قم، ابتدای بلوار جمهوری اسلامی، کوچه ۲، پلاک ۱۵
صندوق پستی: ۳۷۱۸۵-۴۳۸۱
تلفن: ۳۲۹۰۰۵۳۴ - ۰۲۵
پایگاه اینترنتی: www.ofoghhawzah.ir
پست الکترونیک: info@ofoghhawzah.ir